

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ: ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΤΟΜΕΑΣ: ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑΣ

Π. Μ. Σ.: Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ Η ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

*ΠΟΛΙΤΙΚΟ-ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΠΛΟΚΗ ΚΑΙ
ΠΕΛΑΤΕΙΑΣΜΟΣ: ΤΟ ΠΟΛΟΣΦΑΙΡΟ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ
ΕΛΛΑΔΑ, ΜΕ ΒΑΣΗ ΤΟΝ ΑΘΛΗΤΙΚΟ ΤΥΠΟ*

Κωνσταντίνος Περ. Καραγιάννης (Α.Μ.: 3207Μ002)

ΕΠΙΤΡΟΠΗ: Λάζος Γ.
Λαμπροπούλου Ε.
Μαγγανάς Α.

Αθήνα, 31 Οκτωβρίου 2009

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
<u>Α΄ ΜΕΡΟΣ</u>	6
1. ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ	7
I. Το ζήτημα της διαφθοράς	7
II. Διαπλοκή και πελατεϊασμός	11
III. Σύνδεση με το ελληνικό ποδόσφαιρο και τον αθλητικό τύπο	13
2. Ο ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	16
I. Γενική επισκόπηση	16
II. Κυκλοφορίες	17
III. Διαδίκτυο	19
3. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΚΑΙ ΘΕΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΕΠΙΛΕΓΜΕΝΩΝ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ	20
I. SPORTDAY	20
II. ΠΡΩΤΑΘΛΗΤΗΣ	20
III. DERBY	21
4. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	21
I. Ολυμπιακός	22
II. Παναθηναϊκός	23
<u>Β΄ ΜΕΡΟΣ</u>	26
1. ΑΥΞΗΣΗ Μ.Κ. Π.Α.Ε. ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΣ	27
I. Το έναυσμα	27
II. Η αντιμετώπιση από τον Τύπο	27
III. Το διδακτικό τέλος της ιστορίας	34
	36
2. ΠΟΛΥΜΕΤΟΧΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΟΝ Π.Α.Ο.	36
I. Η αρχή	36
II. Ο πόλεμος	37
III. Η αναγκαστική συγκατοίκηση	40
IV. Μαθήματα επικοινωνιακής πολιτικής	41
3. ΓΗΠΕΔΟ ΠΑΝΑΘΗΝΑΪΚΟΥ ΣΤΟΝ ΒΟΤΑΝΙΚΟ	43
I. Το πλαίσιο	43
II. Η αιτία της σύγκρουσης	45
III. Η πολιτική του αθλητικού Τύπου	46
IV. Η διάλυση της συμμαχίας	49

4. Η ΠΕΡΙΦΗΜΗ «ΠΑΡΑΓΚΑ»	50
I. Ο έλεγχος της Ε.Π.Ο.	50
II. Το ιστορικό της Παράγκας	52
III. Η αντιμετώπιση από τον Τύπο	55
5. ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΓΡΑΦΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ «ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΙΚΗΣ» ΚΡΙΤΙΚΗΣ	59
I. Το ελληνικό παράδοξο	59
II. Οι μάνατζερ...	61
III. ... και οι δημοσιογράφοι-«μάνατζερ»	63
IV. Όταν οι διοικήσεις «ασκούν» δημοσιογραφία	65
<u>Γ' ΜΕΡΟΣ</u>	69
ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	70
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	73

Εισαγωγή

Στην ανά χείρας εργασία επιχειρείται η μελέτη της κατάστασης που επικρατεί στο ελληνικό ποδόσφαιρο, όπως παρουσιάζεται μέσα από την οπτική των αθλητικών εφημερίδων. Προσπαθούμε να εξετάσουμε την ύπαρξη φαινομένων οικονομικοπολιτικής διαπλοκής και πελατειασμού στο σύστημα που αποτελείται από εκδότες, αρθρογράφους, ομάδες, διοικήσεις και τα συνακόλουθα επιχειρηματικά συμφέροντα που αναπτύσσονται στον χώρο του ελληνικού ποδοσφαίρου.

Στη μελέτη αυτή, δεν ήταν εξ αρχής δυνατό να επιχειρηθεί μία εκτενής έρευνα, καταγραφή και μελέτη του συνόλου του ελληνικού αθλητικού τύπου. Κάτι τέτοιο θα ήταν αφενός αδύνατο, λόγω του πλήθους των αθλητικών εφημερίδων πανελλαδικής και ημερήσιας κυκλοφορίας και αφετέρου θα απαιτούσε μακροχρόνια έρευνα που ξεφεύγει, βέβαια, από τα πλαίσια μιας διπλωματικής εργασίας.

Έτσι, κρίθηκε σκόπιμη η επιλογή συγκεκριμένων ζητημάτων, πάνω στα οποία επικεντρώθηκε, τα τελευταία χρόνια, το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης και επιχειρήθηκε η ανάλυση του τρόπου με τον οποίο τα προσέγγισαν και τα παρουσίασαν στο κοινό τρεις, κατά κύριο λόγο, αντιπροσωπευτικές, η καθεμία του είδους της, αθλητικές εφημερίδες. Βέβαια, δεν λείπουν οι αναφορές σε αρθρογραφία και άλλων εφημερίδων. Πρόκειται, συνεπώς, για μια σειρά από συγκεκριμένες, επιλεκτικές εστιάσεις και υποθέσεις που αφορούν σε ένα συνειδητά περιορισμένο υλικό προς έρευνα.

Αφορμή για την επιλογή του συγκεκριμένου θέματος προς εξέταση, αποτέλεσε αφ' ενός η ανυπαρξία αντίστοιχων μελετών σε εθνικό και όχι μόνο επίπεδο και αφετέρου οι ιδιαιτερότητες του ελληνικού αυτού φαινομένου. Θα μπορούσε να γίνει λόγος, ενδεχομένως, για μια πρώτη απόπειρα μελέτης ενός «παρεξηγημένου» και εν πολλοίς περιθωριοποιημένου από την επιστήμη χώρου, ο οποίος, ωστόσο, απευθύνεται σε ένα μεγάλο πλήθος αναγνωστών καθημερινά,

διαμορφώνοντας συνειδήσεις και απόψεις και αυτές, όπως θα δούμε, όχι μόνο επί των αθλητικών ζητημάτων αποκλειστικά.

Η έρευνα χωρίζεται σε τρία κύρια μέρη. Στο πρώτο, γίνεται αναφορά στην έννοια της διαφθοράς και ειδικότερα της οριζόντιας (διαπλοκή) και κάθετης (πελατειασμός) μορφής της, σε συνδυασμό με το ποδόσφαιρο και τον αθλητικό τύπο, ακολουθεί η παρουσίαση του ελληνικού αθλητικού τύπου και των εφημερίδων που, κυρίως, επιλέξαμε για έρευνα και κλείνει με ένα σύντομο ιστορικό που αφορά στις δύο ομάδες που θα μας απασχολήσουν στη συνέχεια. Στο δεύτερο μέρος, προχωρούμε στην παρουσίαση και ανάλυση των πέντε επιλεγμένων θεματικών και, τέλος, στο τρίτο μέρος επιχειρούμε μια συνολική αποτίμηση και παρουσίαση των βασικών μας συμπερασμάτων.

A' ΜΕΡΟΣ

1. Θεωρητικές προσεγγίσεις

1. Το ζήτημα της διαφθοράς

Οι έννοιες της διαπλοκής και του πελατειασμού, κεντρικές στη μελέτη που επιχειρούμε, εντάσσονται στη γενικότερη προβληματική της διαφθοράς, όπως αυτή έχει αποτελέσει, τα τελευταία, ιδίως χρόνια, στόχο διεθνών οργανισμών και σχετικών συμβάσεων.

Η διαφθορά παρουσιάζεται περίπου ως το απόλυτο κακό¹ της σύγχρονης εποχής, απέναντι στο οποίο τάσσονται διεθνείς διακηρύξεις, αποφάσεις και συστάσεις από διεθνείς οργανισμούς, σημαντικότερες από τις οποίες είναι το αμερικανικό νομοθέτημα Foreign Corrupt Practices Act (FCPA) του 1977, για την καταπολέμηση του χρηματισμού αξιωματούχων άλλων χωρών από αμερικανικές επιχειρήσεις και, βέβαια, η Σύμβαση για την Καταπολέμηση του Χρηματισμού Αλλοδαπών Αξιωματούχων του Δημοσίου στις Διεθνείς Επιχειρηματικές Συναλλαγές (ΟΟΣΑ, 1997)².

Η πλειοψηφία των θεωρητικών προσεγγίσεων που ακολούθησαν τα κείμενα αυτά, τα αντιμετώπισαν ως σημείο αφετηρίας και αναφοράς στη μελέτη και την διερεύνηση της έννοιας της διαφθοράς, ενώ και οι διάφορες εθνικές νομοθετικές πρωτοβουλίες δεν κατάφεραν να ξεφύγουν από μια σειρά διακηρύξεων και ανέξοδων αφορισμών σε σημείο να υποστηρίζεται ότι αποτελούν παρεμβάσεις «σε ένα ενδοελιπτικό παιχνίδι σύγκρουσης και ανταγωνισμού για τα λάφυρα της εξουσίας»³.

Η διαφθορά ως έννοια συναντάται ήδη στα κείμενα των αρχαίων Ελλήνων κλασικών φιλοσόφων⁴, όπως ο Πλάτωνας και ο Αριστοτέλης, με τον πρώτο να χαρακτηρίζει ως διεφθαρμένα πολιτεύματα, όπως η συντεταγμένη δημοκρατία, η ολιγαρχία και η μοναρχία, όταν αντί να ορίζονται με βάση τον νόμο, που εξυπηρετεί το δημόσιο συμφέρον, περιπίπτουν σε κατάσταση που

¹ Λάζος, «Διαφθορά και Αντιδιαφθορά», Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2005, σελ.13

² Λάζος, ό.π. σελ. 16

³ Έτσι ο Κλ. Κουτσιούκης, «Η παθολογία της πολιτικής : Όψεις της διαφθοράς στο νεοελληνικό κράτος», Παπαζήσης, Αθήνα 1998, σελ17

⁴ Βλ. Λάζος, ό.π. σελ 17 επ.

υπηρετεί τα συμφέροντα των ιδίων των κυβερνώντων, δηλαδή, με βάση την τριπλή διάκριση υποβαθμίζονται σε αναρχία, αριστοκρατία και τυραννία, αντίστοιχα.

Με αφετηρία την τελευταία δεκαετία του περασμένου αιώνα, οπότε και κηρύχθηκε ο λεγόμενος πόλεμος ενάντια στη διαφθορά, όταν και η έννοια αυτή επανεισήχθη στην καθημερινότητα, φορτισμένη με ιδιαίτερη απαξία, πρώτα ως πολιτική επιλογή και με την επιστημονική θεωρία να έπεται, εγέρθηκε ο σχετικός προβληματισμός. Το ζήτημα παραμένει στο επίπεδο της θεωρητικής κατασκευής, με τους επιστήμονες να ακολουθούν διαφορετική, ανάλογη της ιδεολογικής αφετηρίας του ο καθένας, πορεία και με τον όρο διαφθορά να μην έχει ένα γενικό ορισμό.⁵

Η έμφαση που δίνεται από τη διεθνή βιβλιογραφία και τα νομοθετικά κείμενα ως προς την καταπολέμηση της διαφθοράς αφορά στη λεγόμενη «μεγάλη» διαφθορά στο Δημόσιο, στα επίπεδα της πολιτικής ηγεσίας και των κομμάτων, καθώς και της γραφειοκρατίας. Αντιθέτως, αποσιωπάται, περιέργως πώς, ένα σύνολο σχέσεων και εξαρτήσεων που εντάσσονται στα πλαίσια της διαφθοράς, όπως η διαφθορά μεταξύ κρατών, η διαφθορά μεταξύ επιχειρήσεων, αυτή του κράτους προς ιδιώτες (όπως δημοσιογράφους ή άλλα άτομα αποτελεσματικού κύρους και επιρροής, για παράδειγμα, πανεπιστημιακούς) ή η διαφθορά επιχειρήσεων προς ιδιώτες κ.ο.κ.⁶

Προκαλεί εύλογη εντύπωση το γεγονός ότι ενώ τέτοιου είδους σχέσεις και εξαρτήσεις αναφέρονται συχνά στη βιβλιογραφία της εγκληματολογίας, στα πλαίσια ιδίως των εγκλημάτων των ισχυρών⁷ δεν έχουν ενταχθεί στη γενικότερη προβληματική της διαφθοράς.

⁵ Σύμφωνα με τον Λάζο (στο «Διαφθορά και σκάνδαλα στη Δημόσια Διοίκηση και στην Πολιτική», επιμ. Κλ. Κουτσογιούκης-Π. Σκλιάνης, εκδ. Ι Σιδέρης, Αθήνα 2005, σελ 64) : « Κατά τη δεκαετία του 1990, η προϋπάρχουσα έννοια της διαφθοράς εκτιμήθηκε ως ικανή να φέρει ένα ισχυρό γνωστικό, ηθικό και ιδεολογικό δυναμικό, προωθήθηκε στα τεχνοκρατικά εργαστήρια όπου η πολιτικο-οικονομική ισχύς δίνει την εντολή και η υπαλληλική επιστήμη την εκτελεί, ανασυντάχθηκε (πιστώθηκε με νέες σημασίες και απαλλάχθηκε από κάποιες ασύμβατες παλιές), απέκτησε νέες σαφήνιες και νέες ασάφειες, επικοινωνιοποιήθηκε και άρχισε να αξιοποιείται.»

⁶ Βλ. Λάζος, ό.π. σελ. 71.

⁷ Βλ. D. R. Simon and F. E. Hagan, "White collar deviance" Boston: Allyn and Bacon 1990, σελ. 81-84, και Eugene McLaughlin, John Muncie and Gordon Hughes "Criminological perspectives, essential readings, 2nd edition", Sage Publications, London 2003, σελ. 516-526

Ο χώρος δεν αρκεί για μια συνολική προσέγγιση και θεωρητική ανάλυση της έννοιας της διαφθοράς, εξάλλου κάτι τέτοιο αφ' ενός ξεπερνάει τις φιλοδοξίες και το θέμα που πραγματεύεται η μελέτη και αφ' ετέρου δεν έχει ακόμη επικρατήσει ένας κοινά αποδεκτός ορισμός. Η αφετηρία από την οποία εκκινεί ο καθένας, πολιτική, ιδεολογική και κοινωνική είναι ικανή να τον οδηγήσει σε εντελώς διαφορετική σύλληψη του φαινομένου. Και, κατά τη γνώμη μας, ο ορισμός των οκτώ λέξεων, ότι διαφθορά είναι η «κατάχρηση της δημόσιας θέσης για προσωπικά κέρδη», τον οποίο υιοθετούν το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και η Παγκόσμια Τράπεζα⁸ είναι τουλάχιστον ατελής και, πάντως, αδυνατεί να αποτελέσει εργαλείο εξέτασης και μελέτης του φαινομένου της διαφθοράς, ως δομικού ζητήματος.

Στη θέση αυτή, θα αρκεστούμε στην αναφορά στα δύο κυρίαρχα θεωρήματα που έχουν αναπτυχθεί γύρω από την έννοια της διαφθοράς, ώστε, στη συνέχεια, να είναι πιο κατανοητή από τον αναγνώστη η χρήση των όρων της διαπλοκής και του πελατειασμού, ως οριζόντιας και κάθετης, αντίστοιχα, διαφθοράς.

Μία πρώτη σύλληψη που απαντάται σε μεγάλο μέρος της διεθνούς βιβλιογραφίας, έχει ως χαρακτηριστικό την επιμονή των επιστημόνων στην έννοια του υπαλλήλου, του δημόσιου λειτουργού εν γένει, ως διαφθειρόμενου, με βάση το μοντέλο διαφθορέας-διαφθειρόμενος δημόσιος υπάλληλος, καθώς και στον περιορισμό της διαφθοράς στη μορφή του στιγμιαίου χρηματισμού από έναν ιδιώτη προς τον δημόσιο λειτουργό. Το πόσο ατελές είναι το μοντέλο αυτό για την αντιμετώπιση του φαινομένου, καθώς εκτός των άλλων το υποβαθμίζει «*από κοινωνιακό-δομικό σε στιγμιαία διαντίδραση δύο τύπων προσώπων*»⁹, είναι προφανές και δέχεται έντονη κριτική ως προς το αν εδράζεται σε επιστημονικές ή εξυπηρετικές της αγοράς λογικές, δεδομένου ότι ο διαφθορέας αντιμετωπίζεται περίπου ως εξαναγκασμένος και δικαιολογημένος ώστε να προβεί στην πράξη αυτή, για να ξεπεράσει γραφειοκρατικές αγκυλώσεις και εγγενείς αδυναμίες του συστήματος.

⁸ Βλ. Λάζος, «Διαφθορά και αντιδιαφθορά», σελ. 40

⁹ Έτσι ο Λάζος, ό.π., σελ 74

Σε αντίθεση με το παραπάνω μοντέλο, περισσότερο προσαρμοσμένο στις πραγματικές συνθήκες και κυρίαρχο τα τελευταία χρόνια είναι αυτό του εντολέα-εντολοδόχου, όπου εντολέας είναι το (ατομικό ή συλλογικό) πρόσωπο που έχει την εξουσία να εκδίδει εντολές, έχει την ευθύνη να επιμερίζει ευθύνες για την τέλεση έργου, σε άλλα πρόσωπα και να ελέγχει κατά πόσο εκτελέστηκαν οι εντολές αυτές και οι ευθύνες αξιοποιήθηκαν με βάση τη βούλησή του και το κατά πόσο οι δράσεις κινήθηκαν προς το τέλος που όρισε και εντολοδόχος το πρόσωπο που έλαβε την εντολή και ανέλαβε την ευθύνη να εκτελέσει ένα έργο¹⁰

Το μοντέλο αυτό έχει την ευελιξία να μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε περισσότερες σχέσεις, τόσο μεταξύ υφισταμένου-προϊσταμένου σε γραφειοκρατικό επίπεδο, όσο και στη μελέτη επιχειρήσεων και διαφθοράς μεταξύ ιδιωτών. Ωστόσο, μία μορφή του, η οποία θα μας απασχολήσει στη συνέχεια, και η οποία προέρχεται από τη συστημική προσέγγιση του μοντέλου αυτού από το έργο των Ιταλών Della Porta και Vanucci, αφορά στην ασάφεια της απόδοσης των ρόλων του διαφθορέα και του διαφθειρόμενου. Παραθέτουμε το (επίκαιρο λόγω της συζήτησης για τα έξοδα των πολιτικών στην προεκλογική περίοδο) παράδειγμα του Λάζου,¹¹ σύμφωνα με το οποίο ένας επιχειρηματίας αναλαμβάνει το σύνολο της προεκλογικής εκστρατείας ενός υποψήφιου βουλευτή. Η συναλλαγή δεν έχει τα χαρακτηριστικά της χέρι-με-χέρι ανταλλαγής. Απλώς υπάρχει η ηθική δέσμευση και το βάσιμο νοούμενο ή υπονοούμενο ότι η σχέση αυτή θα λάβει στο μέλλον έναν πιο μόνιμο χαρακτήρα και ο πολιτικός θα παράσχει τις αναγκαίες διευκολύνσεις στον χορηγό-επιχειρηματία.

Η πολυμορφία των σύγχρονων αγορών, η επικράτηση του φιλελεύθερου μοντέλου και η απαίτηση για όσο το δυνατό λιγότερο Κράτος δεν είναι άσχετη με αυτά τα φαινόμενα. Η συναλλαγή μεταξύ πολιτικών και οικονομικών παραγόντων, η εύνοια και τα ενδιάμεσα δίκτυα που αναπτύσσονται στις σχέσεις αυτές είναι σήμερα ορατά στην καθημερινότητά μας και ίσως πιο επίκαιρα από ποτέ.

¹⁰ Για αναλυτικότερη παρουσίαση των θεωρητικών τάσεων, βλ. και Λάζος, ό.π. σελ 75-81

¹¹ Λάζος, ό.π. σελ. 104, υποσημείωση 82

II. Διαπλοκή και πελατειασμός

Η έννοια της διαπλοκής αντιστοιχεί στη λεγόμενη οριζόντια διαφθορά. Σύμφωνα με το επικρατούν μοντέλο, η διαπλοκή αντιμετωπίζεται ως ένα άτυπο πολιτικό σύστημα, αυτόνομο και αυτοδίκαιο, το οποίο λειτουργεί ταυτόχρονα ως μέρος του ευρύτερου πολιτικού συστήματος¹². Ιστορικά, εκτιμάται ότι η ανάπτυξή του και η σημερινή του μορφή συνέπεσε με τη δημιουργία του έθνους κράτους, κατά τον 18^ο αιώνα.

Ο Scott, επίσης, εντάσσει τη διαπλοκή στην ευρύτερη κατηγορία της πολιτικής επιρροής, δηλαδή των πιέσεων, νόμιμων ή παράνομων που ασκούν διάφορες κοινωνικές ή οικονομικές δυνάμεις στην εκάστοτε κυβέρνηση ή τις υπόλοιπες πολιτικές ηγεσίες. Η λειτουργία αυτή γίνεται περισσότερο κατανοητή και αποτελεσματική στις χώρες εκείνες, όπως η Ελλάδα, όπου το κοινοβουλευτικό σύστημα βασίζεται στην εναλλαγή δύο κομμάτων στην εξουσία, με τα υπόλοιπα να έχουν μικρό αριθμό βουλευτών και, συνεπώς, μικρή αντιπολιτευτική δύναμη.

Στο πλέγμα που αναπτύσσεται, σχέσεων και εξαρτήσεων, κεντρική θέση κατέχουν τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας, ως μοχλός πίεσης απέναντι στην πολιτική εξουσία. Παρουσιάζεται το φαινόμενο να συντηρούνται ζημιογόνα έντυπα, με τους ιδιοκτήτες ή τους αθέατους χρηματοδότες τους να αποσκοπούν όχι βέβαια στο κέρδος από την κυκλοφορία τους αλλά στο προστιθέμενο κέρδος που θα εξασφαλίσουν στις άλλες δραστηριότητές τους, όπως κατασκευές δημοσίων έργων ή συμβάσεις προμήθειας του Δημοσίου.¹³

(Παρενθετικά, στο σημείο αυτό, καθώς στην ανάλυση των υποθέσεων του Β' Μέρους θα γίνει εναργέστερο, να σημειώσουμε ότι σε ζητήματα νομοθετικής εύνοιας ως προς τα χρέη ομάδων ή παραχώρηση από το Κράτος εκτάσεων ή διευκολύνσεων για κατασκευή γηπέδων από αυτές, τα πολιτικά κόμματα βρίσκονται να συμφωνούν και να ψηφίζουν ομόφωνα τις σχετικές

¹² Σύμφωνα με την προσέγγιση του Scott, παρουσιάζεται στο Λάζος, ό.π. σελ. 152-155

¹³ Βλ. και Απ. Παπακωνσταντίνου «Διαφθορά στη Δημόσια Διοίκηση και την πολιτική: Οι συνταγματικές πηγές», στο Κ. Κουτσιούκης-Π. Σκλιάς, ό.π. σελ. 245-256

ρυθμίσεις. Όποτε ένας πολιτικός χώρος αντιτάσσεται, βρίσκεται στο τέλος απολογούμενος και στοχοποιημένος από τον σπαδικό και όχι μόνο, τύπο.)

Από την άλλη πλευρά, ο πελατειασμός ή πατρωνία αποτελεί τη λεγόμενη κάθετη διαφθορά. Σύμφωνα με τον ορισμό του Röniger «ο πελατειασμός συνιστά μία ξεχωριστή περίπτωση δυαδικών δεσμών, συχνά αντιφατική, όπου ένα κοινωνικά (πολιτικά, οικονομικά, πολιτιστικά) ισχυρό άτομο (πάτρωνας) χρησιμοποιεί την επιρροή και τους πόρους του και παρέχει πολιτική ή άλλη προστασία και/ή αγαθά σε υποδεέστερα και ασθενέστερα άτομα (πελάτες) έναντι υπακοής στα κελεύσματα, νομιμοφροσύνης, υποστήριξης καθώς και παροχής υπηρεσιών. Η πατρωνία δεν αποτελεί σχέση υποχρεωτικής δέσμευσης. Αν και συχνά το ένα ή και τα δύο μέρη μπορούν να αποδεχθούν τη μονιμότητα της σχέσης και να την εντάξουν ή να την παραλάβουν από τους προγόνους τους ως συστατικό στον τρόπο ζωής, οι μετέχοντες παραμένουν σε κατάσταση μερικής ανεξαρτησίας.»

Διαχρονικά, η μελέτη του πελατειασμού οδήγησε στην κατάταξή του σε διάφορους τύπους, με αφετηρία άλλοτε την πυρηνική οικογένεια, άλλοτε την επιδίωξη εξασφάλισης προστασίας έξω από τα όρια της οικογένειας, μέσω του πάτρωνα-πολιτικά ισχυρού προσώπου και άλλοτε υπό τον τύπο της αστεακής πατρωνίας, στα σύγχρονα, μεγάλα αστικά κέντρα, η οποία αποτελεί παραλλαγή του προηγούμενου τύπου, μόνο που το οικονομικό όφελος είναι πιο άμεσο, σε βάρος της προσωπικής σχέσης.¹⁴

Το φαινόμενο των πελατειακών σχέσεων υπήρξε ανέκαθεν χαρακτηριστικό του ελληνικού κράτους και ένα πλήθος μελετών, οι οποίες το έχουν εξετάσει αποσπασματικά σε τοπικό επίπεδο, το αναδεικνύει. Οι διαφορετικές συνθήκες σε κάθε περιοχή δεν επέτρεψαν μια γενική θεώρηση σε εθνικό-ιστορικό-κοινωνικό επίπεδο.¹⁵

Κύριο χαρακτηριστικό του πελατειακού συστήματος είναι ότι ενώ συντελεί στην άμβλυνση των αντιθέσεων που πηγάζουν από την κυριαρχία των ελίτ και τις κοινωνικές ανισότητες, αντιθέτως ευνοεί τις αντιθέσεις μεταξύ των ατόμων

¹⁴ Βλ. και Λάζος, ό.π. σελ. 119-121

¹⁵ Βλ. ενδεικτικά Ν. Πουλιαντζας «Το Κράτος, η εξουσία, ο σοσιαλισμός», μετάφρ. Γ. Κρητικός, Θεμέλιο 1978, σελ. 336, Cambell, J.K, "Village friendship and patronage" in Heidenheimer, 1970, σελ. 153-158 και Λάζος ό.π. σελ. 124-139

που ανήκουν στις ίδιες κοινωνικές ομάδες. Η εύνοια, με άλλα λόγια από την πολιτεία μίας μερίδας αγροτών δεν θα προκαλέσει την αντίδραση άλλων επαγγελματικών κλάδων αλλά των υπολοίπων αγροτών που θα ζητήσουν ανάλογη μεταχείριση¹⁶.

Το αυτό συμβαίνει και μεταξύ δύο πολιτικών ή δύο πολιτικών κομμάτων. Αυτό που έχει ένα αναπτυσσόμενο πελατειακό δίκτυο βρίσκεται σε πλεονεκτική θέση έναντι του αντιπάλου του.

Και, παραπέρα, στα πλαίσια της μελέτης μας, η ίδια σχέση απαντάται στο παράδειγμα του Λάζου «εφόσον ένας επιχειρηματίας διαθέτει ένα πελατειακό σύστημα, για παράδειγμα ελέγχου και διαχείρισης (μερίδας) των οπαδών μιας δημοφιλούς ποδοσφαιρικής ομάδας, με την παροχή ψυχικών απολαύσεων, δικαιώσεων ή αναπληρώσεων, διαθέτει ένα ισχυρό διαπραγματευτικό όπλο απέναντι στην πολιτική εξουσία ή τις διάφορες πολιτικές ηγεσίες». Το παράδειγμα θα γίνει στη συνέχεια περισσότερο από από την επιμέρους ανάλυση των θεματικών που επιλέχθηκαν.

Ο πελατειασμός, εν κατακλείδι, αποτελεί ίσως κατάλοιπο άλλων εποχών ριζωμένο βαθιά στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία, ωστόσο η επιβίωσή του ανά τους αιώνες, μέσα από μετασχηματισμούς και αλλαγές, τον έχει καταστήσει για άλλους ισχυρό εργαλείο επιβολής και για άλλους αναγκαίο μέσο επιβίωσης.

III. Σύνδεση με το ελληνικό ποδόσφαιρο και τον αθλητικό τύπο

Το σύστημα του ελληνικού ποδοσφαίρου, στο οποίο περιλαμβάνονται ομάδες, οπαδοί, παράγοντες κάθε είδους, δημοσιογράφοι και πολιτικοί «ταγμένοι» στην ιδέα ομάδων, οι παραπάνω αναπτύξεις για τη διαπλοκή και τον πελατειασμό βρίσκουν απόλυτη εφαρμογή. Δεν αποτελεί μυστικό, για όσους έστω και περιστασιακά ασχολούνται με το ζήτημα, ότι το σύστημα αυτό

¹⁶ Λάζος, ό.π. σελ. 140

δεν λειτουργεί ανεξάρτητα και πέρα από την υπόλοιπη κοινωνική-οικονομική και πολιτική ζωή της χώρας.

Η απόκτηση μίας δημοφιλούς ποδοσφαιρικής ομάδας αποτελούσε ανέκαθεν το όχημα, μέσω του οποίου επιχειρηματίες με όχι πάντα εμφανείς πηγές των χρημάτων τους, προσπαθούσαν να έλθουν στο προσκήνιο, αποκτώντας αναγνωρισιμότητα και κοινωνική ισχύ. Το παράδειγμα Κοσκωτά, στα μέσα της δεκαετίας του 1980 είναι χαρακτηριστικό, όπως και η εξέλιξή του. Αξίζει να σημειωθεί, για την ισχύ που απέκτησε με την τακτική του, ότι μαζεύτηκαν 50.000 κόσμου στο Δημαρχείο του Πειραιά, για να υποδεχθούν τον Ούγγρο ποδοσφαιριστή Ντέταρι, με τον Κοσκωτά να πραγματοποιεί την δεύτερη ακριβότερη μεταγραφή στην Ευρώπη εκείνη την εποχή¹⁷

Αν θέλουμε, λοιπόν, να καταλάβουμε τη δυσκολία των κυβερνήσεων να αντιμετωπίσουν αυτό που και οι ίδιες ονομάζουν με τον όρο «διαπλοκή», πρέπει να σταθούμε και στην ατομία τους απέναντι σε ό, τι έχει σχέση με τις παρενέργειες του επαγγελματικού αθλητισμού (βία, αδιαφάνεια, οικονομικά σκάνδαλα, πολιτικοί εκβιασμοί). Το λαϊκό έρεισμα των επιχειρήσεων αυτών, με τη μορφή των σπαδών ή των τηλεθεατών ή των αναγνωστών αθλητικών εφημερίδων, τρομοκρατεί εξίσου την πολιτική τάξη. Να, ίσως, γιατί η πολιτική των κυβερνήσεων είναι παρόμοια στους δύο επιχειρηματικούς τομείς, αθλητισμό και Μ.Μ.Ε.:¹⁸

- Αναφέρονται σε ονομαστικοποίηση των μετοχών, όπως αναφέρονταν και σε «ονομαστικοποίηση» των φιλάθλων, δηλαδή για πάταξη της βίας μέσω της ηλεκτρονικής καταγραφής των σπαδών.
- Χαρίζουν τα χρέη των ΠΑΕ -προς χάριν, λέει, της ιστορίας τους-, όπως αμνηστεύουν την εισαγωγή κεφαλαίων που είχαν φύγει λαθραία στο εξωτερικό.
- Διατηρούν τον αθλητισμό και την τηλεόραση σε καθεστώς νομιμοποιημένης αυθαιρεσίας.

¹⁷ Βλ Μηλάκας, Μπογιόπουλος, «Ποδόσφαιρο: Μια θρησκεία χωρίς απίστευτους», Λιβάνης, Αθήνα 2005. σελ 221

¹⁸ Από τον Ιό της Ελευθεροτυπίας, 15-01-2005

«Αν λοιπόν επιχειρείται να αλλάξει κάτι σ' αυτούς τους δύο τομείς, είναι απλώς οι συσχετισμοί μεταξύ συμφερόντων. Όλα γίνονται για την αναδιανομή της πίτας», όπως έγραφε ο καθηγητής Νίκος Αλιβιζάτος¹⁹. Αυτή την απλή αλήθεια κατανόησαν πρώτοι οι φίλαθλοι του Ολυμπιακού. Αισθάνθηκαν ύστερα από χρόνια ότι απειλούνται από αυστηρή τιμωρία μετά τα επεισόδια της Κυριακής, μόνο και μόνο επειδή ο Κόκκαλης είναι στα κάτω του. Και για πρώτη φορά στόχος των συνθημάτων τους έγινε ο ίδιος ο πρωθυπουργός (...) Με τον άκομψο αυτόν τρόπο, οι οπαδοί του Ολυμπιακού είπαν περισσότερα από όσα ακούστηκαν τόσες μέρες στην επιτροπή της Βουλής. Αυτοί ξέρουν ότι ψηφίζοντας συγκεκριμένα κόμματα και βουλευτές, ψηφίζουμε μαζί και ποδοσφαιρικές ομάδες, κανάλια, εργολάβους και εφοπλιστές! Μόνο που αυτό δεν μας κάνει «μετόχους». Παραμένουμε απλοί "οπαδοί"²⁰.

Το χαρακτηριστικό αυτό απόσπασμα από άρθρο του αθλητικού τύπου αναφέρεται στην αντίδραση μερίδας των φίλων του Ολυμπιακού, απέναντι προσωπικά στον τότε πρωθυπουργό, με συνθήματα τα οποία σκοπίμως παραλείψαμε, καθώς, λόγω χυδαιότητας, δεν έχουν θέση στη μελέτη μας. Πρόκειται για ένα μόνο παράδειγμα για την άσκηση πίεσης μέσω των οπαδών, με ερώτημα να γεννάται ως προς τον αυθόρμητο χαρακτήρα της αντίδρασης αυτής.

Σε ό, τι αφορά στη λειτουργία των αθλητικών εφημερίδων, η οποία αποτελεί και τον πυρήνα της παρούσας μελέτης, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι η λειτουργία τους και η συντήρησή τους μπορεί να ανταποκρίνεται σε δύο στόχους, οι οποίοι υποστηρίζονται από διαφορετικό τρόπο λειτουργίας:

- ο Στην πρώτη περίπτωση, εντάσσονται οι εφημερίδες με ξεκάθαρο στόχο το κέρδος, οι οποίες απευθύνονται σε ένα ευρύ αναγνωστικό κοινό, όπως οι περισσότερες μη οπαδικές, με αντίστοιχες, ενδεχομένως, εκπτώσεις ποιότητας ενημέρωσης,²¹ και

¹⁹ Από την εφημερίδα «Τα Νέα», 10/1/05

²⁰ Από τον Φίλαθλο, «Αισχρά συνθήματα κατά Καραμανλή», 13-01-2005

²¹ Βλ. αναλυτικότερα Μ. Σεραφετινίδου «Κοινωνιολογία των Μ.Μ.Ε., Ορόλος των Μέσων στην αναπαραγωγή του σύγχρονου Καπιταλισμού» 226-235

- ο Στη δεύτερη εντάσσονται όσες, κυρίως οπαδικές, με μικρή κυκλοφορία και ζημιογόνες χρήσεις, συντηρούνται από τους ιδιοκτήτες για άσκηση πολιτικής.

Μια ενδιάμεση περίπτωση αποτελούν οι εφημερίδες Πρωταθλητής και Φως των Σπορ, οι οποίες απευθυνόμενες στη μεγάλη αγορά των φίλων του Ολυμπιακού, έχουν ταυτόχρονα κατακτήσει τις πρώτες θέσεις κυκλοφορίας.

2. Ο αθλητικός τύπος στην Ελλάδα

1. Γενική επισκόπηση

Η Ελλάδα κατέχει, ίσως, την παγκόσμια πρωτιά, αν και χώρα με 10.000.000 κατοίκους, να κυκλοφορούν καθημερινά, σε ολόκληρη την επικράτεια έντεκα αμιγώς αθλητικές εφημερίδες.²² Ο μεγάλος αριθμός τους δεν μπορεί να μη σχετίζεται με τις, προφανείς ή παρασκηνιακές, ανάγκες που δημιούργησαν μια τέτοια κατάσταση, ενώ δημιουργεί εύλογα ερωτήματα αναφορικά με τη δυνατότητα να αυτοσυντηρούνται οικονομικά τόσα έντυπα.

Την 1η Οκτωβρίου του 1945²³ οι, πρωτεργάτες του ελληνικού αθλητικού Τύπου, Γιώργος Γεωργαλάς και Αθανάσιος Σέμπτος εκδίδουν την «Αθλητική Ηχώ». Το μονοπώλιο της «Ηχούς» έσπασε στα μέσα της δεκαετίας ο Θόδωρος Νικολαΐδης με το «Φως των Σπορ». Ο διπολισμός σπάει τον Νοέμβριο του 1982, με τον «Φίλαθλο» του Νίκου Καραγιαννίδη. Τον Σεπτέμβριο του 1991 η οικογένεια Σέμπτου ιδρύει την «Ωρα για Σπορ», που προέκυψε από διάσπαση της «Αθλητικής Ηχούς». Σταθμό στον ελληνικό αθλητικό Τύπο αποτέλεσε η έκδοση της «Sportime», τον Φεβρουάριο του

²² Βλ. και Δ. Ψυχογιός, «Τα έντυπα Μέσα Επικοινωνίας», 2η έκδοση, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2003, σελ. 436-437

²³ www.ballagr

1994, του πρώτου φύλλου με ξένο όνομα και σχήμα ταμπλόιντ, που θα βρει αρκετούς μιμητές τα επόμενα χρόνια.

Το 1998 ο Θέμος Αναστασιάδης κι ο Σωτήρης Πουλόπουλος ιδρύουν τον «Πρωταθλητή», εφημερίδα για «άρρωστους Ολυμπιακούς» όπως επιμένει ο πρώτος στη διαφημιστική καμπάνια του φύλλου. Ο Γιώργος Τράγκας μιμείται το πετυχημένο δίδυμο και το 2001 βγάζει το «Derby» που απευθύνεται στο αντίπαλο, πράσινο, δέος. Το 2002 γεννιούνται ακόμα δύο φύλλα. Ο όμιλος Μπόμπολα εκδίδει τη «Goal News», εφημερίδα που προέκυψε ουσιαστικά απ' τη διάσπαση της Sportime, η οποία μερικά χρόνια αργότερα έκλεισε οριστικά.

Από την άλλη ο Γιώργος Τράγκας εκμεταλλεύεται τη ρήξη μερίδας οπαδών της ΑΕΚ με την «Ωρα για Σπορ» και βγάζει την "Score Live" που απευθύνεται σε ...σκληροπυρηνικούς ΑΕΚτζήδες. Στη συνέχεια, τον Μάρτιο του 2005 κυκλοφορεί η αθλητική εφημερίδα Sportday, βασισμένη στο έμψυχο δυναμικό του άκρως επιτυχημένου ραδιοφωνικού σταθμού Sport-Fm 94.6.²⁴ Ο Δημοσιογραφικός Οργανισμός Λαμπράκη, ίσως καθυστερημένα, αντιλήφθηκε τη σπουδαιότητα του χώρου και με ηχηρές δημοσιογραφικές μεταγραφές ίδρυσε την Εξέδρα των Σπορ το 2008. Οι αδερφοί Γιαννακόπουλοι, ιδιοκτήτες της ομάδας μπάσκετ του Παναθηναϊκού, αναζήτησαν να εκφράσουν τη δική τους άποψη μέσω της εφημερίδας «η Πράσινη», το 2008, ενώ μια ομάδα δημοσιογράφων το 2007 ίδρυσε την εφημερίδα «η Γάτα», με έμφαση στα παρασκηνιακά νέα.

II. Κυκλοφορίες

Οι κυκλοφορίες των αθλητικών εφημερίδων, σε απόλυτους αριθμούς, παρουσίασαν πτώση, ακολουθώντας τις πολιτικές, την περίοδο από το 1989 ως το 1992.²⁵ Στη συνέχεια, υπήρξε εκ νέου ανοδική τάση.

²⁴ www.ballag.gr

²⁵ Για εκτενέστερη ανάλυση, ως προς ιστορικά στοιχεία, βλ. και Δ. Ψυχογιός ό.π. σελ. 437

Ενδεικτικά, οι κυκλοφορίες των αθλητικών εφημερίδων στην Αθήνα και τον Πειραιά την Παρασκευή 10 Ιουλίου 2009 (σε παρένθεση οι κυκλοφορίες την ίδια ημέρα της προηγούμενης εβδομάδας), ήταν: ²⁶

Φως των Σπορ	13.700	(14.821)
Πρωταθλητής	13.183	(13.654)
SportDay	11.189	(13.233)
Goal	9.221	(10.590)
Εξέδρα των Σπορ	6.064	(6.745)
Η Πράσινη	4.868	(7.037)
Ο Φίλαθλος	4.133	(4.542)
Ωρα των Σπορ	2.926	(3.310)
Derby	2.656	(2.544)
Γάτα	2.329	(2.544)
Scorelive	1.021	(1.286)

Επίσης, οι κυκλοφορίες των αθλητικών εφημερίδων σε όλη την Ελλάδα την Τρίτη 7 Ιουλίου 2009, ήταν:

SportDay	34.740	(34.180)
Goalnews	28.160	(25.810)
Πρωταθλητής	26.900	(26.410)
Φως των Σπορ	23.920	(25.010)
Εξέδρα των Σπορ	19.370	(20.550)
Η Πράσινη	10.780	(13.080)
Ο Φίλαθλος	9.220	(9.130)
Ωρα των Σπορ	8.420	(7.220)
Γάτα	5.490	(5.740)
Derbynews	5.080	(5.610)
Scorelive	2.240	(2.360)

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν και ορισμένα οικονομικά στοιχεία, σχετικά με τον κύκλο εργασιών των αθλητικών εφημερίδων. Να σημειωθεί, εδώ, ότι το κόστος έκδοσης κάθε εφημερίδας αποτελεί συνάρτηση της ποιότητας του

²⁶ Πηγή : www.sportdog.gr

χαρτιού που χρησιμοποιείται, του μεγέθους των δημοσιογράφων που εργάζονται σε αυτή, του αριθμού των σελίδων της και άλλων αντίστοιχων στοιχείων. Αξιοσημείωτο, επίσης, ότι αρκετές από αυτές, κυρίως ορισμένες οπαδικές, ως εύκολο τρόπο εσόδων, προβάλλουν διαφημίσεις ροζ περιεχομένου.

Ο κύκλος εργασιών της εταιρείας²⁷ που εκδίδει τη SportDay, ανήλθε σε 21,1 εκατ. ευρώ το 2008 , έναντι 18,4 εκατ. ευρώ το 2007. Η πορεία των κερδών ήταν οριακά αυξημένη στο 1,6 εκατ. ευρώ το 2008 , έναντι 1,5 εκατ. ευρώ το 2007. Δεύτερη σε τζίρο η Sport Plus που εκδίδει το «Goal News» με 10,9 εκατ. ευρώ και ζημιές 306 χιλ. ευρώ, έναντι ζημιών 1,1 εκατ. ευρώ. Ακολουθεί ο «Πρωταθλητής» με 9,7 εκατ. ευρώ το 2008 και κέρδη προ φόρων 941 χιλ. ευρώ και το «Φως» με κύκλο εργασιών ύψους 8,8 εκατ. ευρώ και προ φόρων κέρδη ύψους 2 εκατ. ευρώ. Οι «Παναθηναϊκές Εκδόσεις» που εκδίδουν την «Πράσινη» έχουν στην πρώτη τους, υπερδωδεκάμηνη χρήση ύψους 6,9 εκατ. ευρώ και ζημιές 1,8 εκατ. ευρώ. Η «Score live» έχει κύκλο εργασιών ύψους 2,8 εκατ. ευρώ και ζημιές χρήσης ύψους 207 χιλ. ευρώ. Το ζήτημα που ανακύπτει, όπως και σε πολλές πολιτικές εφημερίδες, είναι ο τρόπος με τον οποίο καλύπτονται χρόνιες ζημιογόνες χρήσεις, δηλαδή από ποιους και για ποιους λόγους.

Προχωρώντας σε μια κατηγοριοποίηση ως προς την τοποθέτηση των έντεκα αθλητικών εφημερίδων, μπορούμε να τις κατατάξουμε σε τέσσερις ξεκάθαρες κατηγορίες:

1. αυτές που έχουν ουδέτερο προφίλ και φιλοξενούν φωνές από όλες τις ομάδες , στις οποίες συγκαταλέγονται η Sportday, η Goalnews, η Γάτα, ο Φίλαθλος και η Εξέδρα των Σπορ,
2. αυτές οι οποίες απευθύνονται στους οπαδούς του Ολυμπιακού, δηλαδή το ιστορικό Φως των Σπορ και ο Πρωταθλητής,
3. αυτές οι οποίες στηρίζουν τον Παναθηναϊκό, δηλαδή η Πράσινη και η Derbynews και, τέλος,

²⁷ Από το www.mediaindustry.gr

4. αυτές που απευθύνονται στους φίλους της Α.Ε.Κ., δηλαδή η Ωρα των Σπορ και η Scorelive.

III. Διαδίκτυο

Τα τελευταία χρόνια, η εξάπλωση χρήσης του διαδικτύου, η ευκολία στην πρόσβαση και οι μεγάλες ταχύτητες που παρέχει, οδήγησαν στη δημιουργία αθλητικών ιστοσελίδων, με μεγάλη επισκεψιμότητα και θεματολογία. Οι περισσότερες εφημερίδες, ακολουθώντας το επιτυχημένο παράδειγμα της Sportday (με την ιστοσελίδα www.sport-fm.gr) δημιούργησαν τη δική τους ιστοσελίδα, στην οποία το απόγευμα κάθε ημέρας δημοσιεύονται τα άρθρα της κάθε εφημερίδας, ενώ παρέχεται ενημέρωση σε πραγματικό χρόνο. Έτσι πορεύονται ο Πρωταθλητής (www.championsday.gr), το Goal (www.goalday.gr), η Derby (www.derby.gr) και η Εξέδρα (www.exedrasports.gr).

3. Παρουσίαση και θεματολογία των επιλεγμένων εφημερίδων

I. SPORTDAY

Η Sportday βασίστηκε στην ομάδα του ραδιοφωνικού σταθμού Sport fm, ο οποίος με την έκδοσή της κεφαλαιοποίησε, θα λέγαμε, την επιτυχία και τις υψηλές του ακροαματικότητες κατά την πορεία κατάκτησης του Ευρωπαϊκού Πρωταθλήματος από τη Ελλάδα το 2004. Είναι η μόνη εφημερίδα με τιμή αυξημένη, 1,20 ευρώ, που οφείλεται, σύμφωνα με τους ιδιοκτήτες, στην καλή ποιότητα του χαρτιού, στις πολλές σελίδες του φύλλου και στον μεγάλο αριθμό δημοσιογράφων που απασχολεί.

Η αυξημένη τιμή δεν της στερεί τις πρώτες θέσεις στη κυκλοφορία, καθώς θεωρείται η πλέον πολυφωνική, με ορισμένες από τις πιο δυνατές υπογραφές δημοφιλών δημοσιογράφων. Τα κείμενα ορισμένων εξ αυτών τα

χρησιμοποιούμε στη μελέτη μας, όταν κρίνουμε πως η δομή του επιχειρήματος που χρησιμοποιούν, ανεξάρτητα από το εάν μας βρίσκει απόλυτα σύμφωνους το τελικό συμπέρασμα, ανταποκρίνεται στον χαρακτήρα και στον σκοπό της μελέτης μας.

Ένα τυπικό φύλλο της αποτελείται από περίπου 60 σελίδες, ανάλογα με την επικαιρότητα και περιλαμβάνει ισόποσο ρεπορτάζ για τις λεγόμενες μεγάλες ποδοσφαιρικές ομάδες και για όλα τα αθλήματα. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην αρθρογραφία από τα θεωρούμενα ισχυρά χαρτιά της εφημερίδας (Καρπετόπουλος, Πανούτσος, Σωτηρακόπουλος, Χελάκης)

II. ΠΡΩΤΑΘΛΗΤΗΣ

Η εφημερίδα Πρωταθλητής κυκλοφόρησε το 1997 με τίτλο της διαφημιστικής καμπάνιας «εφημερίδα για άρρωστους». Εκδότες ο Θέμος Αναστασιάδης και ο Σωτήρης Πουλόπουλος. Πρόκειται για εφημερίδα που απευθύνεται σε φίλους του Ολυμπιακού και η έκδοσή της συνέπεσε με την απαρχή της περιόδου της παντοδυναμίας του Ολυμπιακού στο ελληνικό ποδόσφαιρο.

Ένα τυπικό φύλλο της αποτελείται από 55 σελίδες. Οι πρώτες δέκα είναι συνήθως αφιερωμένες στα νέα του ποδοσφαιρικού Ολυμπιακού, με εκτενή ρεπορτάζ από όλες τις δραστηριότητες της ομάδας. Νέα, αναλύσεις, εκτιμήσεις, παραλείπόμενα, αφιερώματα, με σαφή προσπάθεια στήριξης, μέχρι ...παρεξηγήσεως ακόμη και λαθών της διοίκησης ή του προπονητή.

Περίπου τρεις σελίδες καταλαμβάνει το ρεπορτάζ της ομάδας καλαθοσφαίρισης και λιγότερο χώρα τα υπόλοιπα ερασιτεχνικά και επαγγελματικά τμήματα του συλλόγου. Επίσης, διεθνή, στίβος και προβλέψεις για το στοίχημα έχουν το δικό τους χώρο.

III. DERBYSPORTS

Η εφημερίδα κυκλοφόρησε αρχικά υπό τον τίτλο Derbynews, με εκδότη τον Γιώργο Τράγκα. Στη συνέχεια, ανέλαβε ο Αντώνης Δελατόλλας και μετά το

κλείσιμο της (αναλυτικά το ιστορικό, στο κεφάλαιο για την πολυμετοχικότητα στον Παναθηναϊκό) επανεκδόθηκε από ομάδα δημοσιογράφων, υπό τον νέο τίτλο Derbysports.

Στον δεύτερο κύκλο της, η εφημερίδα, ίσως και λόγω της οικονομικής της ανεξαρτησίας, πλέον, έχει πιο κριτική στάση απέναντι στη διοίκηση και δεν ταυτίζεται πάντα και πλήρως με την επίσημη γραμμή της.

Αποτελείται από περίπου 40 σελίδες, οι περισσότερες από τις οποίες είναι αφιερωμένες στα νέα του συλλόγου από όλα τα τμήματα, ενώ ως προς τα λοιπά η δομή του δεν διαφέρει από αυτή του Πρωταθλητή.

4. Ιστορική αναδρομή

Στο σημείο αυτό, κρίναμε απαραίτητα τη συνοπτική ιστορική αναφορά σε δύο θεματικές ενότητες που θα βοηθήσουν τον αναγνώστη εκείνον, που δεν έχει ιδιαίτερες γνώσεις για τον χώρο του ποδοσφαίρου, να αποκτήσει μια πρώτη εικόνα για το ιστορικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο λαμβάνουν χώρα τα ζητήματα που ερευνούμε.

Επειδή οι θεματικές ενότητες που επιλέχθηκαν για εξέταση στη συνέχεια της εργασίας αφορούν στις δύο μεγαλύτερες ομάδες της χώρας, τον Ολυμπιακό και τον Παναθηναϊκό, αναφερόμαστε σε αυτές.

Στην προσπάθειά μας αυτή, παρατίθενται, σε μια σύντομη ανάπτυξη, οι εξελίξεις που έχουν φέρει ως σήμερα στη θέση που βρίσκονται τις δύο μεγαλύτερες, κατά τεκμήριο ομάδες, τον Ολυμπιακό και τον Παναθηναϊκό και οι οποίες αποτελούν, στη συνέχεια της εργασίας, τους δύο άξονες, γύρω από τους οποίους περιστρέφονται οι υποθέσεις που θα εξετάσουμε.

I. Ολυμπιακός

Ο Ολυμπιακός ιδρύθηκε από μια παρέα σε καφενείο του Πειραιά το 1925. Η ομάδα στο πέρασμα των δεκαετιών κατάφερε να αποκτήσει μεγάλο λαϊκό έρεισμα σε ολόκληρη τη χώρα, κυρίως κατά τη δεκαετία του 1950 και να θεωρείται ομάδα των μεσαίων και κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων, σε

εποχές που οι διαχωρισμοί αυτοί είχαν και κοινωνικές αλλά και πολιτικές προεκτάσεις. Το παιχνίδι με τη μικτή ομάδα των εξόριστων του Α' και Γ' Τάγματος Μακρονήσου στις 26/01/1949, στο γήπεδο της Λεωφόρου Αλεξάνδρας αποτελεί σημαντικό σταθμό στην ιστορία του συλλόγου, με τους παίκτες της ομάδας να έρχονται αντιμέτωποι και να ηττώνται (προκαλώντας την οργή πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας) από πρώην συμπαίκτες τους οι οποίοι ήταν εξόριστοι στο μαρτυρικό νησί.

Κατά την είσοδο του ελληνικού ποδοσφαίρου στην επαγγελματική περίοδο, ο Ολυμπιακός, προερχόμενος από μια δεκαετία υπό την προεδρία του Νίκου Γουλανδρή, ο οποίος τον κατέστησε κυρίαρχο αγωνιστικά, πέρασε στα χέρια του ισχυρού εφοπλιστή Σταύρου Νταϊφά. Η ομάδα κατακτά τα τέσσερα πρώτα επαγγελματικά πρωταθλήματα, ενώ την ιστορία της σημαδεύει ανεξίτηλα η τραγωδία της Θύρας 7 –η μεγαλύτερη τραγωδία του ελληνικού αθλητισμού- του παλιού γηπέδου Καραϊσκάκη στην οποία συνωστίζονται και χάνουν τη ζωή τους είκοσι ένας φίλαθλοι στην προσπάθειά τους να βγουν και να πανηγυρίσουν τη νίκη της ομάδας τους με 6-0 επί της Α.Ε.Κ.

Το τέλος της δεκαετίας του '80 βρίσκει τη χώρα ολόκληρη αλλά και την ομάδα στη δίνη του σκανδάλου Κοσκωτά, ο οποίος είχε αγοράσει την Π.Α.Ε. το 1987 και την άφησε με τεράστια χρέη από τις πανάκριβες μεταγραφές που πραγματοποίησε. Ακολούθησε η περίοδος Σαλιαρέλη, κουμπάρου του Κοσκωτά, στον οποίο ο τραπεζίτης δώρισε τις μετοχές και ο σύλλογος βρέθηκε στα πρόθυρα της καταστροφής. Δημοσιεύματα της εποχής κάνουν λόγο για προσπάθεια διάλυσης του συλλόγου από παράγοντες ανταγωνιστικών ομάδων.

Τα πράγματα άρχισαν να αλλάζουν μετά την εμπλοκή του Σωκράτη Κόκκαλη το 1993, ανερχόμενου τότε επιχειρηματία στις τηλεπικοινωνίες, μετά τις πρώτες του συμβάσεις με το Δημόσιο, στα διοικητικά της Π.Α.Ε. Ολυμπιακός. Ο Κόκκαλης ανέλαβε μία ομάδα με τεράστια χρέη από την περίοδο προεδρίας του Κοσκωτά και του κουμπάρου του Αργύρη Σαλιαρέλη, η οποία την οδήγησε στα πρόθυρα της διάλυσης και με χρέος προς το Δημόσιο και τρίτους κοντά στα 12.000.000.000 δραχμές. Ο Κόκκαλης τοποθετήθηκε πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου, αρχικά με απόφαση του Πρωτοδικείου και με τη ρύθμιση εξόφλησης των χρεών σε μηνιαίες δόσεις

(με ορίζοντα δεκαετίας και με αφαίρεση των προσαυξήσεων), έβαλε τις βάσεις για τη δημιουργία της μεγαλύτερης, σε συγκομιδή τίτλων, ομάδας της χώρας.

Έκτοτε, ο Ολυμπιακός, με απαρχή την περίοδο 1996-'97, μετράει δώδεκα πρωταθλήματα σε δεκατρείς σεζόν και πέντε Κύπελλα Ελλάδας, συνεχείς παρουσίες σε ευρωπαϊκές διοργανώσεις και θεωρείται ρυθμιστής του συστήματος του ελληνικού ποδοσφαίρου.

II. Παναθηναϊκός

Η οικογένεια Βαρδινογιάννη κατείχε την πλειοψηφία των μετοχών της ποδοσφαιρικής ομάδας του Παναθηναϊκού από τα τέλη της δεκαετίας του 1970. Στον προεδρικό θώκο της ομάδας από την αρχή ήταν ο Γιώργος Βαρδινογιάννης, γνωστός και ως «Καπετάνιος», προσωπικότητα δυναμική, απρόβλεπτη και, ως εκ τούτου, αμφιλεγόμενη ακόμη και για τους οπαδούς της ομάδας του.

Ο θρύλος λέει ότι αποφάσισε σε μια παρτίδα τάβλι με τον κουμπάρο του εφοπλιστή Σταύρο Νταϊφά –ο οποίος μόλις είχε αγοράσει τον Ολυμπιακό– να αγοράσει την Π.Α.Ε. Παναθηναϊκός ώστε να αποτελέσει το αντίπαλο δέος του. Ένα άλλο σενάριο θέλει τον Βαρδινογιάννη να προχωρεί στην κίνηση αυτή, μετά την αποτυχία του να εξαγοράσει τον Ολυμπιακό.

Στα χρόνια της παντοδυναμίας του Παναθηναϊκού στο προσκήνιο και παρασκήνιο του ελληνικού ποδοσφαίρου, τη δεκαετία 1987-1997, ο Βαρδινογιάννης αποκτά έρεισμα στους φίλους της ομάδας του, καθώς αφ' ενός καταφέρνει να αποσπά παίχτες από τον Ολυμπιακό και αφετέρου κατακτά τίτλους και πραγματοποιεί καλές παρουσίες στις ευρωπαϊκές διοργανώσεις.

Χαρακτηριστικές οι περιπτώσεις «αρπαγής» των Αποστολάκη, Γαλάκου και Κυράστα, αγαπημένων παιδιών της κερκίδας του Ολυμπιακού οι οποίοι έγιναν στη συνέχεια κόκκινο πανί για του οπαδούς της ομάδας του Πειραιά. Το μίσος που αναπτύχθηκε στην περίπτωση του Αποστολάκη, συνεπικουρούμενο από μερίδα του αθλητικού Τύπου, οδήγησε ακόμη και στη ματαίωση αγώνα των δύο ομάδων υπό τον φόβο σοβαρών επεισοδίων.

Το βασικότερο πλεονέκτημα που κατέκτησε έναντι των αντιπάλων του αυτά τα χρόνια της διοίκησης Βαρδινογιάννη ο Παναθηναϊκός ήταν η διοικητική του σταθερότητα και η συνεπή οικονομική του πολιτική, η οποία τον κατέστησε οικονομικά συνεπή και χωρίς χρέη. Αυτή η σφιχτή, ωστόσο, οικονομική πολιτική της οικογένειας αποτέλεσε και την αφορμή ώστε να ξεκινήσει η κινητοποίηση του κόσμου, και όχι μόνο βέβαια, (όπως θα δούμε παρακάτω) για να μπουν στην ομάδα και άλλοι επενδυτές.

Ο Γιώργος Βαρδινογιάννης αποχώρησε από την προεδρία το 2000 και ενώ είχε ήδη αρχίσει η παντοδυναμία του Ολυμπιακού τόσο εντός, όσο και εκτός αγωνιστικών χώρων. Η δήλωση της αποχώρησης ήταν γεμάτη αιχμές με προφανή στόχο τον Σωκράτη Κόκκαλη, ο οποίος ήδη είχε το 2000 κατακτήσει τέσσερα συνεχόμενα πρωταθλήματα με τον Ολυμπιακό.

Στη συνέχεια, τη διάδοχη κατάσταση ανέλαβε να διαχειριστεί ο ανιψιός του και γιός του Βαρδή Βαρδινογιάννη, Γιάννης Βαρδινογιάννης, ο οποίος δεν τοποθετήθηκε πρόεδρος αλλά επέλεγε άλλα πρόσωπα για η θέση αυτή, όπως ο άπειρος περί τα ποδοσφαιρικά Άγγελος Φιλιππίδης (νυν Διευθύνων Σύμβουλος στο Ταχυδρομικό Ταμιευτήριο) και μετέπειτα ο Αργύρης Μήτσου, επί χρόνια γιατρός της ομάδας. Το σχήμα αυτό, μέσα από πολλές κόντρες και επιθέσεις που δέχτηκε για μη εκπλήρωση των στόχων της ομάδας έδωσε τη θέση του στην περίφημη πολυμετοχικότητα, με την είσοδο και άλλων επιχειρηματιών στην Π.Α.Ε., μέσα από μια διαδρομή την οποία θα εξετάσουμε στο οικείο κεφάλαιο.

B' ΜΕΡΟΣ

1. Αύξηση Μ.Κ. Π.Α.Ε. Ολυμπιακός

I. Το έναυσμα

Στη συνέντευξη-αποτίμηση της σεζόν, στις 25 Μαΐου 2009, ο πρόεδρος του Ολυμπιακού ανακοίνωσε την πρόθεσή του να προχωρήσει σε αύξηση του μετοχικού Κεφαλαίου της Π.Α.Ε. Ολυμπιακός σε ποσοστό μέχρι και 40%. Όπως δήλωσε, η αποτίμηση της αξίας της Π.Α.Ε. θα γινόταν από μια θυγατρική της Eurobank εταιρεία και επί της βάσης αυτής θα συζητούντο οι προσφορές.

Με δεδομένο ότι, σύμφωνα με το σχετικό νομικό πλαίσιο για τη λειτουργία των αθλητικών ανωνύμων εταιριών, το 10% πρέπει να ανήκει στον Ερασιτέχνη, ο Κόκκαλης, με διαδοχικές αυξήσεις του Μετοχικού Κεφαλαίου, ώστε να καλυφθούν τα ανοίγματα της εταιρείας από τις ακριβές μεταγραφές και τα λειτουργικά έξοδα των τελευταίων ετών, έφτασε να κατέχει το 89% και ένα ποσοστό μόλις της τάξης του 1% της Π.Α.Ε. Ολυμπιακός ανήκει σε μικρομετόχους,

Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειωθεί ότι τα σημαντικότερα περιουσιακά στοιχεία της ομάδας δεν συμπεριλαμβάνονται στην ιδιοκτησία της Π.Α.Ε. Το προπονητικό κέντρο, αξίας αρκετών εκατομμυρίων ευρώ που ανακατασκευάστηκε πλήρως επί προεδρίας Κόκκαλη ανήκει στον ερασιτέχνη Ολυμπιακό, η εκμετάλλευση του γηπέδου «Γ. Καραϊσκάκης» έχει παραχωρηθεί από το ελληνικό κράτος στην Καραϊσκάκης Α.Ε., εταιρεία που κατά 99,8% ανήκει στον ίδιο τον Κόκκαλη ενώ τα δικαιώματα από εμπορική χρήση και εκμετάλλευση του σήματος της ομάδας ανήκουν σε άλλη εταιρεία, τη Θρύλος Α.Ε., επίσης ιδιοκτησίας του προέδρου του Ολυμπιακού.

II. Η αντιμετώπιση από τον τύπο

Σκωπτικά, ο δημοσιογράφος Αντώνης Πανούτσος γράφει στη δεύτερη σελίδα της Sport Day της επόμενης ημέρας :

«Ο Κόκκαλης πουλάει το 40% του Ολυμπιακού αλλά όχι της Θρύλος Α.Ε. και της Καραϊσκάκης Α.Ε. Δηλαδή, πουλάει το 40% της εταιρείας που μπαίνει μέσα, για να κρατήσει το 100% των εταιρειών που βγάζουν λεφτά, επειδή υπάρχει η εταιρεία που μπαίνει μέσα για να βγάλουν. Αν είναι και βολικός επενδυτής, όπως λένε ότι είναι ο Λαυρεντιάδης, μιλάμε για το τέλειο deal».

Και σε άλλο σημείο, αναφερόμενος στην έμπρακτη αποδοκιμασία της υπάρχουσας κατάστασης στο ελληνικό ποδόσφαιρο και ειδικότερα στις κερκίδες των γηπέδων από τον επιχειρηματία Βγενόπουλο σε αντίθεση με τη στάση του Κόκκαλη:

«Τον Κόκκαλη ποτέ δεν τον ενόχλησε η ατμόσφαιρα του γηπέδου. Αυτό που ενόχλησε είναι η ιδέα ότι μπορεί κάποιος να είναι «Ολυμπιακός» που σημαίνει ότι χαιρέται όταν κερδίζει ο Ολυμπιακός αλλά ο τρόπος που κρίνει να μη διαφοροποιείται από το αν η ομάδα είναι ο Ολυμπιακός, ο Παναθηναϊκός ή ο Π.Α.Ο.Κ. Πιθανότατα, η λογική του «εμείς» και οι «άλλοι» να του έχει μείνει από την εποχή που μεγάλωνε στο ανατολικό μπλοκ. Σίγουρα τότε τα μέσα δεν είχαν και μεγάλη αξία μπροστά στον σκοπό αλλά η εποχή έχει αλλάξει. Το ίδιο και το αντικείμενο. Το ποδόσφαιρο δεν είναι τόσο σημαντικό όσο η πολιτική ορθοδοξία στις ανατολικές χώρες πριν πενήντα χρόνια».

Η συζήτηση που αμέσως εγέρθηκε και οδήγησε σε ανοιχτή σύγκρουση μεταξύ εφημερίδων και προσωπική κόντρα δημοσιογράφων είναι χαρακτηριστική του ρόλου που διαδραματίζει ο αθλητικός τύπος στη χώρα μας και του επιπέδου γύρω από το οποίο αναλώνεται. Συζήτηση που στην αρχή αφορούσε τις παραμέτρους και τις αιτίες της απόφασης αυτής, τη σκοπιμότητα, τους πιθανούς ενδιαφερόμενους και το μέλλον της ομάδας και κατέληξε ως πόλεμος χαρακωμάτων για το ποιος από τους δημοσιογράφους είναι πιο «Ολυμπιακός» και για το ποιοι εχθροί προσπαθούν για ακόμη μια φορά να «βλάψουν την ομάδα, τον πρόεδρο και τα όνειρα του πιστού λαού του Θρύλου».

Την επόμενη κιάλας της συνέντευξης στήθηκε χορός από πρωτοσέλιδα, άρθρα, φήμες και εκτιμήσεις. Η νεκρή αγωνιστικά περίοδος του

Ιουνίου και Ιουλίου, η σχετική ανυπαρξία κινήσεων στο μεταγραφικό «παζάρι» και η επιδίωξη να κεντριστεί το ενδιαφέρον και να αυξηθούν οι πωλήσεις, οδήγησαν τις εφημερίδες σε πρωτοσέλιδη προβολή ανακριβών φημών και εκτιμήσεων που την επόμενη κιόλας ημέρα διαψεύδονταν. Φυσικά, καμία από τις εφημερίδες δεν δείχνει να ενδιαφέρει η μη επιβεβαίωση του ρεπορτάζ, καθώς προέχει η αύξηση των πωλήσεων. Εξάλλου, το αυριανό πρωτοσέλιδο, κάτι ακόμη πιο εντυπωσιακό θα έχει και το σημερινό, στην καλύτερη περίπτωση θα ξεχαστεί. Ούτε λόγος, βέβαια, για αναγνώριση πιθανού λάθους και παραδοχή για ανακριβές ρεπορτάζ.

(Προσωπική εκτίμηση και βίωμα είναι ότι η αναδρομή ενός φιλάθλου στο ηλεκτρονικό αρχείο αθλητικών ιστοσελίδων με τα εξώφυλλα των τελευταίων χρόνων θα τον κάνει να εμπεδώσει το μέγεθος της αξιοπιστίας του 90% των δημοσιευμάτων, ειδικά την καλοκαιρινή περίοδο.)

Επιστρέφοντας και πάλι στο κλίμα των ημερών εκείνων, σχετικά με την αύξηση του Μετοχικού Κεφαλαίου, είδαν το φως της δημοσιότητας αρκετά ονόματα υποψηφίων επενδυτών, όπως οι αδερφοί Γιώργος και Παναγιώτης Αγγελόπουλος, γιοί του Κωνσταντίνου Αγγελόπουλου της Χαλυβουργικής, οι οποίοι κατέχουν, μετά από εξαγορά από τον Κόκκαλη, την ομάδα μπάσκετ του Ολυμπιακού, ο επιχειρηματίας από την Κύπρο Λαυρεντιάδης, ο οποίος μόλις είχε εξαγοράσει τον Flash από τον Κόκκαλη, ο εφοπλιστής Βαγγέλης Μαρινάκης, πρώην ιδιοκτήτης του τμήματος βόλεϊ, ο εφοπλιστής Τσάκος, ο επιχειρηματίας Λαϊνόπουλος, ο εφοπλιστής Μιχάλης Γουλανδρης και ο επιχειρηματίας Γιώργος Γλου, ιδιοκτήτης εταιρίας αθλητικών ειδών, ήδη χορηγός της ομάδας ποδοσφαίρου και χρηματοδότης του τμήματος στίβου του Ερασιτέχνη.

Από τον αθλητικό Τύπο των ημερών, ξεχωρίζουμε τους πρωτοσέλιδους τίτλους στις 06/06/09 που μας διαβεβαιώνουν πως «μπαίνουν οι Αγγελόπουλοι», διατεθειμένοι να καλύψουν μέχρι και ολόκληρη την αύξηση (Sport day, Goal news και άλλες εφημερίδες), ενώ ο Πρωταθλητής κρατά χαμηλούς τόνους σε μια γωνία της πρώτης σελίδας, γράφοντας για απλές επαφές.

Στη συνέχεια, και αφού σταδιακά το όνομα των Αγγελόπουλων εξαφανίζεται από τα πρωτοσέλιδα, προφανώς επειδή δεν υπήρξε ποτέ αληθινή βούλησή τους να μπουκώσουν στη Π.Α.Ε. περνάει ένα διάστημα χωρίς σχετικές αναφορές.

Την 01^η/07/09 μαθαίνουμε και πάλι από τα πρωτοσέλιδα ότι «μπαίνει ο Μαρινάκης για το 40%», ότι «πήρε κεφάλι στην κούρσα διαδοχής του Κόκκαλη» (Goal news), ότι ετοιμάζεται «το deal του αιώνα» (Εξέδρα των σπορ), ενώ η Sport Day προβάλλει τη βούληση του εφοπλιστή με τεράστια γράμματα «θέλω όλο το μαγαζί» και το συνοδεύει με «αφιέρωμα στον Mister Tanker», όπως τον χαρακτηρίζει, καθώς και με τη «μεγάλη αποκάλυψη για 63.000.000 ευρώ άνοιγμα της Π.Α.Ε.».

Ο Πρωταθλητής συνεχίζει, περιέργως για τους πολλούς, σοφά για τους ικανούς να διαβάζουν πίσω από τις γραμμές, να μην ακολουθεί τον γενικότερο ενθουσιασμό και καταγράφει απλές επαφές του προέδρου με υποψήφιους επενδυτές.

Η αφορμή για την έντονη αντιπαράθεση που ακολούθησε, η οποία και αποτελεί τον λόγο για τον οποίο γράφεται αυτό το κεφάλαιο, δόθηκε από το πρωτοσέλιδο της Sport Day την 09/07/09 και πήρε στη συνέχεια προσωπική διάσταση μεταξύ του Διευθυντή της, Μιχάλη Τσόχου και του Διευθυντή και συνεκδότη του Πρωταθλητή, Σωτήρη Πουλόπουλου.

Ο πρωτοσέλιδος τίτλος ήταν «Όλη η αλήθεια για τον Ολυμπιακό», με υποσημείωση «η πολύ δύσκολη οικονομική κατάσταση της εταιρείας, πώς οδηγήθηκε ως εδώ και πώς μπορεί να αντιμετωπιστεί». Η εφημερίδα αφιέρωσε ένα ολόκληρο δισέλιδο στο άρθρο του Μιχάλη Τσόχου ο οποίος αναλύοντας τα οικονομικά στοιχεία, που δεν χωρούν σε αυτή εδώ τη θέση, κατέληξε στο ότι οι πολυδάπανες μεταγραφές, τα υψηλά λειτουργικά έξοδα («διπλάσια από αυτά των ανταγωνιστριών ομάδων» τα χαρακτηρίζει), η όχι συνετή διαχείριση και η προείσπραξη των εσόδων των δύο ερχόμενων ετών έχουν οδηγήσει την Π.Α.Ε. στη θέση αυτή. Σπεύδει, ωστόσο, να υπογραμμίσει ότι ο Κόκκαλης παραμένει εγγυητής για την οικονομική ισχύ της Π.Α.Ε. τονίζοντας ότι «δεν δέχτηκε τη βολική λύση να βάλει στην τσέπη τα 40

εκατομμύρια του Μαρινάκη και σταδιακά να την πουλήσει ολόκληρη γιατί δεν ψήθηκε από αυτή, γιατί δεν την εκτίμησε ως καλή για την ομάδα και γιατί λειτουργεί ακόμη με γνώμονα το καλό της ομάδας και όχι το δικό του.»

Το πρωτοσέλιδο της Sportday την 09/07/2009 και η απάντηση του Πρωταθλητή, την επομένη.

Ο Πρωταθλητής την επόμενη μέρα απάντησε με πρωτοσέλιδο που περιείχε φωτογραφίες των 12 τελευταίων πρωταθλημάτων που κέρδισε η ομάδα, των 11 μεγαλύτερων μεταγραφών της εποχής Κόκκαλη και φωτογραφία του προέδρου, με τίτλο «Ναι, τα έκανε μπάχαλο (σ.σ. ο πρόεδρος) γιατί τα σήκωσε όλα και τους τρέλανε». Επίσης «δεν είναι λογιστήριο ο Ολυμπιακός, ομαδάρα είναι και για να χρωστάει, αγόρασε παιχνταράδες» και «Κι εμείς που πιστεύαμε πως μετράνε οι κούπες, οι τίτλοι, η χαρά των σπαδών, οι παιχνταράδες!!! Φτου σας!!!» Το πρωτοσέλιδο δεν αναφερόταν σε κανένα άλλο θέμα.

Στο κεντρικό άρθρο της εφημερίδας, ο Πουλόπουλος, αφού προτρέπει «συνδυάστε γεγονότα και θα καταλάβετε ποιοί ΔΕΝ ΘΕΛΟΥΝ τον Κόκκαλη

στον Ολυμπιακό. Αυτοί, σαφώς, που έχουν υποφέρει τόσα χρόνια. Τόσα χρόνια που τους έχει στην ΑΠΟΛΥΤΗ ΞΕΦΤΙΛΑ!», αναρωτιέται «τι είναι, αδερφέ μου, ο Ολυμπιακός; Λογιστήριο; Εταιρεία παραγωγής καλσόν; Ομαδάρα είναι και για να γίνει, κάποιος ΜΑΤΩΣΕ!!!».

Στην ανάλυση-απάντησή του, επικαλείται τις επιτυχίες της ομάδας, τα τελευταία χρόνια, τα χρέη και άλλων μεγάλων ευρωπαϊκών συλλόγων και καταλήγει ότι μόνο ο Κόκκαλης μάτωνε οικονομικά και ότι τώρα που καλεί και άλλους να συμμετέχουν «αυτοί σφυρίζουν αδιάφορα» και «λέω κάθε φορά να ξεκολλήσω από αυτή την υπέρ του προέδρου αναφορά και δεν με αφήνετε. Σας τρελαίνουν και ξεσπάτε εδώ...»²⁸ Το πρωτοσέλιδο της επομένης ημέρας, μάλιστα, προτρέπει «Πρόεδρε να χρωστάς παντού, πάρε κι άλλους παιχταράδες και αποτελείωσέ τους».

Το πρωτοσέλιδο της Γάτας την ίδια μέρα γράφει ότι στην Π.Α.Ε. «είναι έξαλλοι με τον ποντικό που διαρρέει τα οικονομικά στοιχεία στον τύπο» και ότι «στήνουν φάκα για να τον πιάσουν». Το σχετικό άρθρο (δεν υπογράφεται) αποδίδει σε στελέχη της Π.Α.Ε. την πεποίθηση ότι στόχος είναι η διαπραγματευτική αποδυνάμωση του Κόκκαλη στις συζητήσεις για την αύξηση του Μετοχικού Κεφαλαίου και μάλιστα με σκοπό να τον σύρουν σε αλλαγή σκυτάλης στην ηγεσία της εταιρείας. Εμπλέκεται, μάλιστα, άμεσα ο Μαρινάκης στην ανάλυση καθώς στις διαρροές αυτές αποδίδεται η πρόταση των 45.000.000 ευρώ που κατέθεσε για το 40% της Π.Α.Ε., παρόλο που η αποτίμηση της εταιρείας καθόριζε την αξία της στα 170.000.000 ευρώ.

Στην αρθρογραφία των επόμενων ημερών, ο Πρωταθλητής δεν στρέφεται ευθέως κατά του Μαρινάκη (ίσως κάτι ...ήξερε για τη συνέχεια), παρά μόνο κατά των «κακών συμβούλων του, που τον παρέσυραν», προφανώς είτε γιατί πρόκειται για ισχυρό επιχειρηματία με πραγματική αγάπη

²⁸ Εδώ εννοεί τη συνήθη τακτική των αναγνωστών-οπαδών της εκάστοτε ομάδας, οι οποίοι έχουν ταυτισμένη στο μυαλό τους την οπαδική εφημερίδα με την ίδια την ομάδα. Οι εφημερίδες αυτές δέχονται συχνά, μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ή τηλεφώνου, την οργή των αναγνωστών είτε για λάθη της διοίκησης είτε για έλλειψη κριτικής αυτών των λαθών από τις εφημερίδες. Ο Πουλόπουλος κατηγορεί τους «εχθρούς» του Ολυμπιακού δημοσιογράφους ότι έχουν σπείρει τον πανικό στον κόσμο της ομάδας και αναγκάζεται ο ίδιος, που δεν το επιθυμεί, να υπερασπίζεται τον Κόκκαλη, που δεν το έχει ανάγκη.

Η Γάτα περί ποντικού, την 10/07/2009.

και προσφορά, κατά το παρελθόν, στην ομάδα είτε γιατί η εφημερίδα «γνώριζε» ότι το χαρτί του δεν είχε καεί εντελώς, όπως ανακριβώς έγραφαν οι υπόλοιπες εφημερίδες.

Αντίθετα, ίσως εξυπηρετώντας την τακτική του Κόκκαλη καλύτερα και από τον ίδιο, η εφημερίδα κατηγορούσε όλους αυτούς τους επιχειρηματίες που «κάνουν βόλτες στις σουίτες του γηπέδου κατηγορώντας τον Κόκκαλη και τώρα που τους κάλεσε, κρύβονται, ενώ ο Μαρινάκης έκανε τουλάχιστον μια πρόταση, καλή ή κακή αλλά την έκανε».

Οι δημοσιογράφοι της Sport Day δέχονται, μέσω του αδερφού της εφημερίδας ραδιοφωνικού σταθμού την οργή των οπαδών του Ολυμπιακού ότι κάνουν πόλεμο στον Κόκκαλη και στην ομάδα και χαρακτηρισμούς που βγήκαν στον αέρα των ερτζιανών αλλά δεν χωρούν εδώ. Σταδιακά η εφημερίδα αναδιπλώθηκε και υποστήριξε ότι απλό ρεπορτάζ έκανε, χωρίς σκοπιμότητες και ότι, τέλος πάντων, δεν βγήκε κανένας επίσημα να τη διαψεύσει (αν και επίσημη ανακοίνωση της Π.Α.Ε. έβαλε κατά των «εχθρών της ομάδας» και μερίδας του τύπου που «την παρομοιάζουν σαν να είναι στα πρόθυρα της οικονομικής διάλυσης, με ανακριβή στοιχεία») και μας ενημέρωσε πρωτοσέλιδα στις 17/07 ότι ο Κόκκαλης παίρνει την ομάδα πάνω του και «βάζει άμεσα 25.000.000 για τις τρέχουσες ανάγκες»

Σύμφωνα με ένα χαρακτηριστικό κείμενο του δημοσιογράφου Μιχάλη Τσόχου, διευθυντή της Sport Day που συνοψίζει την άποψή του για την τακτική του Κόκκαλη απέναντι στον τύπο:

«Τα πρωτοσέλιδα του τύπου “Χάλια μαύρα ο Ολυμπιακός” και “Παίκτες, δεν αξίζετε να φοράτε τη φανέλα του Θρύλου” δεν ενοχλούν τον πρόεδρο. Για την ακρίβεια, τα απολαμβάνει. Τα πρωτοσέλιδα που έχουν φωτογραφία τον ίδιο, τον ενοχλούν. Ωστόσο, δεν γίνεται να έχεις και την πίτα ολόκληρη και τον σκύλο χορτάτο».

III. Το διδακτικό τέλος της ιστορίας

Κλείνουμε το κεφάλαιο με ένα χαρακτηριστικό και κρίσιμο, όπως εκ των υστέρων αποδείχτηκε, αν και μακροσκελές απόσπασμα από το κεντρικό άρθρο του Πρωταθλητή με την υπογραφή του Σ. Πουλόπουλου στις 05/07/09, απευθυνόμενο στον εφοπλιστή Μαρινάκη και ενώ τότε φαινόταν ότι ναυάγησε η προοπτική εισόδου του στη Π.Α.Ε.:

«Απορούσε, μαθαίνω, ο κύριος Μαρινάκης πώς είναι δυνατόν να παρουσιάζει ο «ΓΠ», εμείς εδώ δηλαδή, μια διαφορετική προσέγγιση των πραγμάτων από αυτήν που πιθανώς ανέμενε. Δεν έχει και άδικο... Όταν διάφοροι, γύρω γύρω, ανενημέρωτοι –ως συνήθως– του πιπιλούν το μυαλό και του παρουσιάζουν τη δική τους «εικόνα» πραγμάτων, φυσικά «τρελαίνεται».

Φαντάζομαι την έκπληξη του κ. Μαρινάκη και την επόμενη μέρα! Χα χα χα. Πόσο γρήγορα τον ξέχασαν οι φίλοι του (σ.σ. Προφανώς οι δημοσιογράφοι που του αφιέρωσαν πομπώδη πρωτοσέλιδα τις προηγούμενες ημέρες). Εν μία νυκτί...Κύριε Μαρινάκη, δεν είναι εύκολο να ξεχωρίζεις τους πραγματικούς φίλους από τους καλοθελητές, τουτέστιν «τσάτσους». Σε κάθε επίπεδο. Ιδιαίτερα δε, στη δημοσιογραφία.

Φαντάζομαι πως θα σας φώναζαν και.. πρόεδρο οι «γλείφτες» της μιας βραδιάς!

Το 'χουν κι αυτό.

Τέτοια θ' ακούσετε πολλά. Καθαρές κουβέντες λίγες.

Εδώ, αν μάθετε να μας διαβάζετε, θα 'χετε τα σύκα σύκα και τη σκάφη

σκάφη...

Αν σας πληροφόρησαν και για τα της ΠΑΕ, εκεί κι αν έχουν ΠΛΗΡΗ άγνοια!
Υποψιάζονται, φαντάζονται, συνδυάζουν, ουδέποτε ερευνούν...

Είναι αυτής της κορυφαίας σχολής...

Κοντά στους «ειδικούς» βιάστηκαν και κάποιοι «γύρω γύρω» πιθανώς
δυσανεστημένοι, να τραβήξουν και μια δήλωση περί της ερυθρόλευκης
ποιότητας του νέου ανδρός. Δεν χρειαζόταν, ουδείς την αμφισβήτησε.

Άλλωστε, δεν είχαμε ΚΑΛΛΙΣΤΕΙΑ ΟΛΥΜΠΙΑΚΩΝ, αλλά μια επιχειρηματική
προσέγγιση για το μέλλον της ομάδας.

Εκ του αποτελέσματος προέκυψαν ΘΕΤΙΚΑ συμπεράσματα για διάφορους
τρίτους! Αυτούς που πουλούσαν το ΠΑΡΑΜΥΘΙ των κερδών και σε μια νύχτα
το μετέτρεψαν σε... ΜΑΥΡΗ ΤΡΥΠΑ 63 εκατομμυρίων!!! Τόσο έξω στο...

πάντα... αξιόπιστο «ρεπορτάζ»;

Ποιο παλιόπαιδο σας έκρυβε τη χασούρα και σας σέρβιρε κέρδη;

Βέβαια, είχε ΣΤΟΧΟ συγκεκριμένο αυτή η πολιτική, να εμφανίζεται ο κ.

Κόκκαλης ως ένας πρόεδρος που δεν ΘΥΣΙΑΖΕΙ για τον Ολυμπιακό πολύτιμο
χρήμα και χρόνο αλλά πως ΚΕΡΔΙΖΕΙ! Το παραμύθι το 'χαν «φάει» πολλοί!
Τώρα όμως που κάποιος ήθελε να αγοράσει –ΟΛΟ ΤΟ... ΜΑΓΑΖΙ– σε τιμή
ελκυστική, άνοιξαν οι κρουνοί της μαύρης τρύπας!

Ζήτω η ελεύθερη και ανεξάρτητη δημοσιογραφία. Ζήτω!!!

Κι εσείς κύριε Μαρινάκη, μην ψάχνετε εφιάλτες. Το λάθος ήταν δικό σας! Δικό
σας 100%... Σας παγίδευσαν.

Και αυτός, ο ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΣ, που σας μίλησε για το «βαρέλι χωρίς πάτο»
(αλήθεια, ρωτήστε τον, ποιος το... ξεπάτωσε;) και εκείνοι που σπεκούλαραν
υπέρ της «ολικής» λύσης!

Κι όμως, ήταν τόσο απλός ο δρόμος!

Στη θέση σας, αν έχετε πραγματικό ενδιαφέρον, δεν θα τα παρατούσα. Θα
πήγαινα και στην άλλη πλευρά. Με όμορφες και καθαρές κουβέντες.

– Θέλετε αυτό, θέλω για το μέλλον εκείνο.

– Θέλω τα στοιχεία αυτά και προσφέρω εκείνα.

Διαβάζω έναν εύστοχο τίτλο σε μια αθλητική εφημερίδα: «Κόκκαλης, ΕΓΩ είμαι
εδώ».

Είναι έτσι ακριβώς! Αλλά δεν είναι νέο. Παλιό είναι. ΠΑΝΤΑ ο Κόκκαλης ήταν
εδώ!

Κι έχει σκοπό να είναι αρκετά, με τη συμμετοχή κι άλλων ΙΣΧΥΡΩΝ παραγόντων, οπαδών του Ολυμπιακού, ικανών και με διάθεση να προσφέρουν».

Προφανώς, το αποκρυπτογράφησε το μήνυμα ο εφοπλιστής. Τόσο καλά που στις 22 Ιουλίου αιφνιδιαστικά συναντήθηκε εκ νέου με τον Κόκκαλη. Συζήτησαν ώστε να συμμετάσχει τελικά στην αύξηση, «χωρίς όρους, χωρίς προαπαιτούμενα, όπως την πρώτη φορά» όπως διέρρευσε. Η διαδικασία παρέμεινε σε εξέλιξη μέχρι και τα μέσα Αυγούστου, οπότε και ο Κόκκαλης διέκοψε τις συζητήσεις²⁹. Το συμπέρασμα; Ο πρόεδρος του Ολυμπιακού από «στριμωγμένος στη γωνία, λόγω των χρεών» όπως τον χαρακτήριζε μερίδα του τύπου, έθεσε και πάλι τους κανόνες του παιχνιδιού, με την όχι ασήμαντη βοήθεια (;) του φίλα προσκείμενου τύπου.

2. Πολυμετοχικότητα στον Παναθηναϊκό

1. Η αρχή

Η κυριαρχία του Ολυμπιακού στους τίτλους, αρχής γενομένης από το 1996, προκάλεσε, όπως είναι φυσικό, την έντονη δυσφορία των οπαδών του Παναθηναϊκού απέναντι στην οικογένεια Βαρδινογιάννη, ιδιοκτήτρια της Π.Α.Ε. Οι κατηγορίες αφορούσαν στη λιτή οικονομική πολιτική που ακολουθούσε η οικογένεια και στην αδυναμία να αποτελέσει το αντίπαλο δέος στο προσκήνιο αλλά και το παρασκήνιο του ελληνικού ποδοσφαίρου. Μία σειρά από άστοχες επιλογές προπονητών και παικτών, με εξαίρεση ορισμένες καλές παρουσίες στις ευρωπαϊκές διοργανώσεις δεν άφηναν τον κόσμο ικανοποιημένο.

²⁹ Τα εξασφαλισμένα έσοδα της ομάδας από την είσοδο στο Champions League, η οποία εξασφαλίστηκε στα μέσα Αυγούστου και τα έσοδα από αυτή, ύψους τουλάχιστον 20 εκατομμυρίων ευρώ, έδωσε βαθιά οικονομική ανάσα στην ομάδα, καθιστώντας λιγότερο επιτακτική την αύξηση του Μετοχικού Κεφαλαίου. Τελικά, αποφασίστηκε η αύξηση να ανέλθει σε 25 εκατομμύρια, παρά την αρχική απόφαση, με τον Κόκκαλη να συνεχίζει μόνος του και παντοδύναμος.

Στο παρασκήνιο, περί τα τέλη του 2007, ο ανερχόμενος οικονομικά, ήδη αντιπρόεδρος του επιχειρηματικού κολοσσού M.I.G., Ανδρέας Βγενόπουλος είχε αρχίσει να χτίζει το προφίλ και τις συμμαχίες, ώστε να αποκτήσει σημαντικό ρόλο στην ομάδα. Πρώην αθλητής του τμήματος ξιφασκίας του συλλόγου, μετέπειτα δικηγόρος και πλέον διαχειριστής τεράστιων ποσών από fund του Ντουμπάι, ο Βγενόπουλος είχε εισέλθει επιθετικά στο προσκήνιο, με την εξαγορά δεκάδων επιχειρήσεων, που εκτείνονταν από τον τομέα της υγείας ως τον τομέα των τροφίμων, των θαλάσσιων μεταφορών και των τραπεζών.

II. Ο «Πόλεμος»

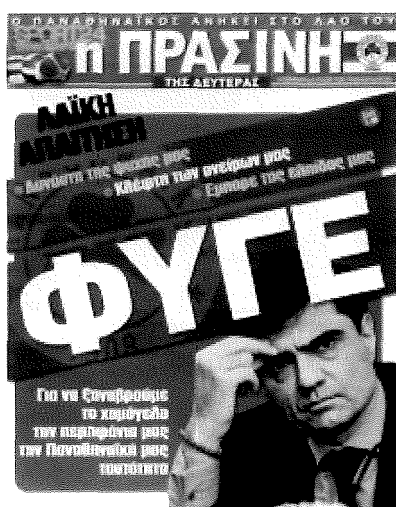
Η ήττα με 4-0 στο γήπεδο Καραϊσκάκη από τον Ολυμπιακό, στις 16/01/2007, ήταν η αφορμή για να ξεδιπλωθεί ένα καλά μελετημένο επικοινωνιακό παιχνίδι, με απώτερο στόχο, εμφανή τουλάχιστον, την εξαγορά της ομάδας. Ο Βγενόπουλος, σε ανοιχτή εκδήλωση την επομένη, κιάλας ημέρα, εξήγγειλε τη δημιουργία της Π.Ε.Κ. (Παναθηναϊκή Ενωτική Κίνηση). Η «Πράσινη» της επομένης κυκλοφόρησε με φωτογραφία Γιαννακόπουλου-Βγενόπουλου και πρωτοσέλιδο τίτλο «Είμαστε εδώ, κίνηση για την απελευθέρωση του Π.Α.Ο.» ενώ το derbysports, επίσης πρωτοσέλιδα, αναρωτιέται «Γιατί τώρα; Αιφνιδιαστική κίνηση Βγενόπουλου».

Οι δύο εφημερίδες, ταγμένες εμφανώς στα συμφέροντα των ιδιοκτητών τους, ανοίγουν πόλεμο για το επόμενο διάστημα. Η «Πράσινη» καλώντας καθημερινά τον Βερδινogiάννη να φύγει την Π.Α.Ε. και το derbysports ζητώντας ενότητα από τον κόσμο και στήριξη της ομάδας.

Την άρνηση της οικογένειας Βαρδινogiάννη να πουλήσει την Π.Α.Ε. ακολουθεί επικοινωνιακή καταιγίδα από πλευράς Βγενόπουλου και Π.Ε.Κ. Ο «Βγενό» ή «Mr MIG», όπως τεχνηέντως τον αναφέρουν οι εφημερίδες της περιόδου εκείνης, στην προσπάθεια να χτίσει ένα φιλολαϊκό προφίλ αγνού φιλάθλου της ομάδας, βρίσκεται καθημερινά στα πρωτοσέλιδα όλων των εφημερίδων, υπόσχεται έναν παντοδύναμο Παναθηναϊκό, έχει στο πλευρό του πολλούς παλιούς ποδοσφαιριστές και την ισχυρή συμμαχία της οικογένειας Γιαννακόπουλου, με μεγάλη προσφορά στο τμήμα μπάσκετ και ισχυρό λαϊκό

έρεισμα και φυσικά με την «Πράσινη» να περνά τα επιθυμητά μηνύματα στον κόσμο της ομάδας. Η διαμάχη, βεβαίως, αποτέλεσε και μια πρώτης τάξεως ευκαιρία για τις μη οπαδικές εφημερίδες να πουλήσουν. Η στάση τους, ωστόσο, ήταν περισσότερο ουδέτερη και προσπαθούσαν να διατηρήσουν τις ισορροπίες ανάμεσα στις δύο οικονομικά ισχυρές πλευρές.

Το derbysports προειδοποιεί στις 22/02/2008 στο πρωτοσέλιδό του «Κάτω τα χέρια από την ομάδα» και «άλλο κριτική και άλλο στημένος πόλεμος» και αναφέρεται σε «παπαγαλάκια της μιζέριας» και η Πράσινη απαντά πως «Τέλειωσαν τα ψέματα» για τη διοίκηση. Στο αποκορύφωμα, ίσως, η Πράσινη, μετά από αρνητικό αποτέλεσμα στο Πρωτάθλημα κυκλοφορεί την 24^η Μαρτίου με φωτογραφία του Γιάννη Βαρδινογιάννη και πρωτοφανή προσωπική επίθεση «ΛΑΪΚΗ ΑΠΑΙΤΗΣΗ: ΦΥΓΕ! Δυνάστη της ψυχής μας, κλέφτη των ονείρων μας, έμπορε της ελπίδας μας».

Η Πράσινη την 24η Μαρτίου 2008

Η κορύφωση των εκδηλώσεων κατά της οικογένειας Βαρδινογιάννη ήρθε στις 13 Απριλίου, με συλλαλητήριο διαμαρτυρίας που διοργανώθηκε. Χώρος συγκέντρωσης ορίστηκε να είναι το Πεδίο του Άρεως. Το πλήθος θα κατέληγε στο γήπεδο της Λεωφόρου Αλεξάνδρας, όπου την ίδια ημέρα η ομάδα έπαιζε για το Πρωτάθλημα με τον Εργοτέλη. Η Αθήνα είχε κατακλειστεί, ημέρες πριν, από αφίσες, συνθήματα σε τοίχους, οργανώθηκαν εκδρομές από την επαρχία και ζητήθηκε η συμμετοχή από ιστορικές μορφές της ιστορίας της ομάδας.

Τα πρωτοσέλιδα της επομένης ημέρας, μας πληροφόρησαν ως εξής:

- Goalnews «Λαιοθάλασσα! 25.000 οπαδοί, κάθε ηλικίας έστειλαν το μήνυμα στην Π.Α.Ε.»
- Sportday: «Χιλιάδες κόσμου (πάνω από 20.000) του ζήτησαν να φύγει»
- Εξέδρα : «ΠΑΟθάλασσα από 20.000 κόσμο»
- Derbysports (χαμηλά στο πρωτοσέλιδο): «Περίπου 8.000 κόσμος διαδήλωσε την αγανάκτησή του». Δεν αναφέρει αγανάκτηση εναντίον τίνος, βέβαια.
- Πράσινη: «Ανατριχίλα. 30.000 Παναθηναϊκοί έγραψαν ιστορία». Μετά από τρεις ημέρες, ξεσπαθώνει και πάλι «Άφαντος άδειος, ανίσθητος» οι πρωτοσέλιδοι χαρακτηρισμοί για τον Βαρδινογιάννη.

Εύγλωττα τα πρωτοσέλιδα Πράσινης και Derby την επομένη του συλλαλητηρίου

Προφανώς, οι διατυπώσεις που χρησιμοποιεί η κάθε εφημερίδα, ο αριθμός του κόσμου που ...αυξομειώνεται και ο χώρος που αφιερώνει είναι χαρακτηριστικά της τοποθέτησής της. Στο παιχνίδι των εντυπώσεων ενεπλάκησαν και οι τηλεοπτικοί σταθμοί, με την Κρατική τηλεόραση να δέχεται βέλη ακόμη και από βουλευτές της αντιπολίτευσης για μη προβολή εικόνων από το συλλαλητήριο, καταλογίζοντάς της σκοπιμότητα, λόγω της σύμβασης

που είχε υπογράψει με την Π.Α.Ε. Παναθηναϊκός για την τηλεοπτική μετάδοση των εντός έδρας αγώνων. Στο διάστημα αυτό, η οικογένεια Βαρδινογιάννη έχει τη στήριξη του derbysports, και των τηλεοπτικών σταθμών mega και star, των οποίων κατέχει ποσοστό μετοχών.

III. Η αναγκαστική συγκατοίκηση

Υπό την πίεση της διαμορφωθείσας κατάστασης, η οικογένεια Βαρδινογιάννη αποφάσισε να προχωρήσει σε αύξηση του Μετοχικού Κεφαλαίου της Π.Α.Ε., κρατώντας για λογαριασμό της το 50% και παραχωρώντας το υπόλοιπο 40% (το 10% εκ του νόμου στον Ερασιτέχνη Παναθηναϊκό) σε νέους μετόχους.

Οι κοινές εμφανίσεις και τα χαμόγελα στις φωτογραφίες των μετόχων απείχαν πολύ από τις πραγματικές σχέσεις τους. Οι παρασκηνιακές διεργασίες συνεχίστηκαν και συνεχίζονται ακόμη, ο συσχετισμός δυνάμεων άλλαξε και ο Βγενόπουλος αποσύρθηκε από το προσκήνιο του συλλόγου, διατηρώντας απλά το μετοχικό του πακέτο και παραχωρώντας στον νέο πρόεδρο της Π.Α.Ε., εφοπλιστή Ν. Πατέρα το δικαίωμα εκπροσώπησής του στα όργανα αποφάσεων, «γιατί ο ίδιος νιώθει ξένος στον χώρο του ελληνικού ποδοσφαίρου»³⁰.

Η αιφνίδια απομάκρυνση του Βγενόπουλου έγινε αφορμή ώστε να εγερθούν αμφιβολίες σχετικά με τις πραγματικές προθέσεις της εμπλοκής του στην ομάδα και την τυχόν εκμετάλλευση της μεγάλης και ανέξοδης δημοσιότητας που αυτή του πρόσφερε για άλλους σκοπούς, σχετιζόμενους με τα επιχειρηματικά του συμφέροντα.. Για την ιστορία, το ίδιο χρονικό διάστημα, μετά την αποχώρηση του από τα κοινά του Παναθηναϊκού, ο όμιλός του εξαγόραζε την Ολυμπιακή σε μια εξαγορά που προκάλεσε αντιδράσεις, ποσοστό του ομίλου Ο.Τ.Ε. και ο ίδιος γινόταν δεκτός στο Μέγαρο Μαξίμου από τον Πρωθυπουργό της χώρας.

³⁰ Η Καθημερινή, 26/05/2009, άρθρο του Αντ. Καρπετόπουλου

IV. Μαθήματα επικοινωνιακής πολιτικής

Το προφίλ που προσεκτικά έχτισε όλο αυτό το διάστημα ο Βγενόπουλος , μέσω του αθλητικού Τύπου, περιελάμβανε όλα αυτά τα στοιχεία που ονειρευόταν ο απλός φίλαθλος του Παναθηναϊκού ότι έπρεπε να χαρακτηρίζουν τον ηγέτη της ομάδας. Πρόκειται για ένα μείγμα λαϊκισμού, ανέξοδων υποσχέσεων και επίδειξης οικονομικής και όχι μόνο ισχύος: «Εκατομμύρια πράσινες καρδιές», «Όλοι μαζί θα είμαστε πιο ισχυροί από τον Αμπράμοβιτς³¹», «Δεκάδες εκατομμύρια για μεταγραφές», καθώς και επιθέσεις στο αντίπαλο δέος, Σωκράτη Κόκκαλη είναι μερικές από τις στιγμές του που έμειναν από εκείνη την περίοδο.

Ο Βγενόπουλος (αυτό)προβλήθηκε ως ένας αγνός φίλαθλος της ομάδας που τύγχανε να διαθέτει κάποιες δεκάδες εκατομμύρια παραπάνω και ήθελε να βοηθήσει, χωρίς ανταλλάγματα. Χαρακτηριστικά, ακουγόταν εκείνη την περίοδο, από πολλούς δημοσιογράφους ότι από πρόσωπο γνωστό μόνο στους ασχολούμενους με το Χρηματιστήριο και τις οικονομικές εφημερίδες, ο Βγενόπουλος κατόρθωσε να γίνει καθημερινό θέμα στα αθλητικά πρωτοσέλιδα, όποτε το επέλεγε ο ίδιος, για μεγάλο χρονικό διάστημα. Και, βέβαια, κάθε άλλο παρά αμελητέα ποσότητα μπορεί να χαρακτηριστεί ο κόσμος του Παναθηναϊκού που για ένα διάστημα τουλάχιστον επιδοκίμαζε κάθε κίνηση του επιχειρηματία.

Μία ακόμα στρατηγική επιτυχία του Βγενόπουλου ενάντια στον Βαρδινογιάννη ήταν το κλείσιμο της εφημερίδας derbysports, στις 6 Ιουνίου 2009 (πλέον επανεκδίδεται από ομάδα δημοσιογράφων). Ως αίτια ο εκδότης της, Αντώνης Δελατόλλας, ανέφερε την κακή οικονομική κατάσταση, την αντιπαράθεση των μετόχων της Π.Α.Ε. για τα σπαδικά φύλλα και το υβριστικό προς τον Ολυμπιακό (μετά από αγώνα μπάσκετ των δύο ομάδων) πρωτοσέλιδο της 05/05/2009 που προκάλεσε την αντίδραση της ιδιοκτησίας.

³¹ Ρώσος πολυεκατομμυριούχος, ιδιοκτήτης της Αγγλικής ομάδας του Λονδίνου Τσέλσι, στην οποία επένδυσε πάνω από 400 εκατομμύρια ευρώ την τελευταία πενταετία

Το επίμαχο πρωτοσέλιδο της 4ης Μαΐου 2009 και το τελευταίο της 06/06/2009

Σε επιστολή του, στην οποία ανακοινώνει την αποχώρησή του από την Π.Α.Ε., ο Βγενόπουλος σημειώνει : «Η οπαδική εφημερίδα DERBY μετά και από το απίστευτης χυδαιότητας εξώφυλλο της Δευτέρας κλείνει (;) στο τέλος του μηνός και τα διευθυντικά της στελέχη με κατηγορούν ευθέως ότι εγώ φταίω γι' αυτό. Γιατί άραγε; Η εφημερίδα αυτή δουλεύει με οικονομικό έλλειμμα-ζημιά επί χρόνια. Ποιος χρηματοδοτούσε τη λειτουργία της και για ποιο λόγο; Πόσο αντικειμενική μπορεί να είναι μια εφημερίδα που κάποιος την συντηρεί οικονομικά ; Και πως μπορούσε όλα αυτά τα χρόνια να ισχυρίζεται ότι εξυπηρετούσε τα συμφέροντα του Παναθηναϊκού και όχι του χρηματοδότη της; Ας ζητήσουν λοιπόν τα διευθυντικά στελέχη του DERBY εξηγήσεις από τον χρηματοδότη τους που τους εγκατέλειψε (;) και που είναι ο υπεύθυνος για το πιθανό κλείσιμο της εφημερίδας. Εμένα ποσώς με απασχολεί ή με ενοχλεί αν παράγοντες επιθυμούν να χρηματοδοτούν εφημερίδες για να περνάνε την γραμμή τους και τις απόψεις τους.»

Δύο μήνες νωρίτερα, στις 06 Μαρτίου 2009, από τα βέλη του δεν είχε γλιτώσει ούτε η Πράσινη³² «Στην κατεύθυνση της ενότητας, εντελώς αρνητικό ρόλο διαδραματίζει η εφημερίδα ΠΡΑΣΙΝΗ η οποία με πρόσχημα την παναθηναϊκοφροσύνη και την αγανάκτηση έχει εκτραπή ακόμη και σε απευθείας εξύβριση ποινικού χαρακτήρα κατά των ποδοσφαιριστών του

³² Πηγή: www.gazzetta.gr

Παναθηναϊκού. Τέτοιες συμπεριφορές, που δεν έχουν καμία σχέση με τον Παναθηναϊκό, υπονομεύουν, ανεπιτυχώς, την σοβαρότητα, τις προσπάθειες και την ενότητα του Συλλόγου μας».

Περαιτέρω να σημειωθεί ότι στις αντίστοιχες λεκτικές επιθέσεις «ποινικού χαρακτήρα» κατά του Βαρδινογιάννη, την περίοδο που προσπαθούσε η ομάδα Βγενόπουλου να τον εξωθήσει σε φυγή από την Π.Α.Ε. δεν είχε επιδείξει την ίδια τακτική.

Καλύτερος επίλογος από τον διάλογο Βγενόπουλου-Γιαννακόπουλου, στο Δ.Σ. της 29/04/2009 δεν υπάρχει, για το κεφάλαιο αυτό³³ :

Βγενόπουλος: «Εσύ, Πάυλο, τι λες για την Πράσινη;»

Γιαννακόπουλος: «Δεν είναι δικιά μου η Πράσινη.»

Βγενόπουλος: «Τι είναι αυτά που λες; Ο γιός σου είναι ξεχωριστός από σένα, δεν είναι μέλος της οικογένειάς σου; Πλάκα μου κάνεις;»

Γιαννακόπουλος: «Δεν μπορείς να μου μιλάς έτσι. Κάνε μου τη χάρη. Δεν θα μου λες εμένα για την Πράσινη. Πέρυσι, η Πράσινη, όταν έβριζε τον Βαρδινογιάννη και σας έκανε όλους παράγοντες, σου άρεσε και τώρα δεν σου αρέσει;»

3. Γήπεδο Π.Α.Ο. στον Βοτανικό

1. Το πλαίσιο

Η υπόθεση κατασκευής γηπέδου για τον ποδοσφαιρικό Παναθηναϊκό στην περιοχή του Βοτανικού θα μπορούσε από μόνη της να αποτελέσει αντικείμενο μελέτης, με έμφαση, ίσως, σε ζητήματα διαφθοράς, διαπλοκής και εξυπηρέτησης επιχειρηματικών συμφερόντων από πολιτικούς και άλλους παράγοντες. Μια τέτοιου είδους στόχευση υπερβαίνει τον σκοπό της παρούσας εργασίας και, ως εκ τούτου θα προσπαθήσουμε, κατά το δυνατό, να περιοριστούμε στη μελέτη του ρόλου των αθλητικών εφημερίδων στο ζήτημα.

³³ Όπως δημοσιεύτηκε στη Sportday της 30^{ης}/04/2009

Η ποδοσφαιρική ομάδα του Παναθηναϊκού στεγαζόταν από τα μέσα της δεκαετίας του 1920 στο ποδοσφαιρικό γήπεδο επί της Λεωφόρου Αλεξάνδρας, το οποίο της είχε παραχωρηθεί με τη μορφή του χρησιδανείου από τον Δήμο Αθηναίων. Από τα τέλη της δεκαετίας του 1980 το γήπεδο κρίθηκε ότι δεν μπορούσε να εξυπηρετήσει τις ανάγκες της ομάδας και εκείνη μετέφερε την έδρα της στο Ο.Α.Κ.Α. Το κλείσιμο του τελευταίου, ώστε να ανακατασκευαστεί, ενόψει των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, που οδήγησε τον Παναθηναϊκό στην επιστροφή στην απαρχαιωμένη ιστορική του έδρα, σε συνδυασμό με την κατασκευή του νέου γηπέδου Καραϊσκάκη από τον Ολυμπιακό οδήγησαν την Π.Α.Ε. στην αναζήτηση «ισότιμης», με τον αντίπαλο, λύσης για κατασκευή νέου γηπέδου.

Οι προτάσεις που έπεσαν στο τραπέζι των συζητήσεων με την τότε κυβέρνηση, αφορούσαν σε περιοχές όπως το Ελληνικό, το Γουδή και τον Βοτανικό. Ο βουλευτής Χρ. Παπουτσής υποστηρίζει «Η Κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ επέλεξε και δρομολόγησε την κατασκευή του γηπέδου του Παναθηναϊκού στο Βοτανικό. Ταυτόχρονα από το 2002 ως Βουλευτής Αθηνών και Υποψήφιος Δήμαρχος παρουσίασα την πρόταση για την διπλή ανάπλαση των περιοχών της Αλεξάνδρας και του Βοτανικού. Για ένα σύγχρονο αθλητικό κέντρο του Παναθηναϊκού, για την προστασία του περιβάλλοντος, για την αναβάθμιση των περιοχών του Βοτανικού και της Αλεξάνδρας με τη δημιουργία υπερτοπικών πόλων αναψυχής και την απελευθέρωση μεγάλης έκτασης κοινόχρηστων χώρων.»³⁴

Το σχέδιο συμπεριλήφθηκε στον Ν. 3481/2006 της επόμενης κυβέρνησης και προέβλεπε τη διπλή, ταυτόχρονη ανάπλαση του παλιού γηπέδου της Λεωφόρου Αλεξάνδρας, το οποίο θα μετατρέπεται σε χώρο πρασίνου και αναψυχής, με υπόγειους χώρους στάθμευσης και της περιοχής του Ελαιώνα στην οποία θα κατασκευάζονταν Δημαρχιακό Μέγαρο, γήπεδο ποδοσφαίρου, κλειστό γήπεδο καλαθοσφαίρισης και πετοσφαίρισης καθώς και εμπορικό κέντρο. Την κατασκευή του γηπέδου ανέλαβε η Εταιρεία Ειδικού Σκοπού που συνέστησε ο Δήμος και η Π.Α.Ε. με την επωνυμία «Διπλή

³⁴ Συνέντευξη στο derbynews,17/01/2009

Ανάπλαση Α.Ε.», ενώ τις απαραίτητες απαλλοτριώσεις ο νόμος τις ανέθεσε στον Δήμο Αθηναίων.

II. Η αιτία της σύγκρουσης

Αμέσως μετά την ψήφιση του περίφημου νομοσχεδίου, ο επιχειρηματίας Βωβός βρέθηκε εν μια νυκτί να κατέχει δεκάδες στρέμματα στην περιοχή του Ελαιώνα. Σύμφωνα με τον οικονομικό τύπο της εποχής, «Οι επιβαρημένες με υψηλές δανειακές υποχρεώσεις ΕΤΜΑ και ΕΛΛΑΤΕΞ έρχονται σε συμφωνία με την Βωβός η οποία αποκτά την συνολική έκταση των 100 στρεμμάτων έναντι 50 εκατ. ευρώ. Πέραν της υποχρεωτικής εισφοράς σε γη, μέρος της έκτασης παραχωρείται στο Δήμο Αθηναίων προκειμένου να αξιοποιηθεί για τη δημιουργία του νέου γηπέδου του Παναθηναϊκού. Στην εναπομείνουσα έκταση περίπου 44 στρεμμάτων, ο συντελεστής δόμησης διπλασιάστηκε σε 1,6 και επιπλέον καθορίστηκαν χρήσεις επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.»³⁵

Ο επιχειρηματίας κατάφερε, μέσω της δωρεάν παραχώρησης των 56 στρεμμάτων για την κατασκευή του γηπέδου, να καταστεί αναγκαίος εταίρος στις μελλοντικές εξελίξεις.

Η αντίδραση που εγέρθηκε από την «Επιτροπή Πολιτών για τη διάσωση του Ελαιώνα» που προσέφυγε στο Συμβούλιο της Επικρατείας και από τον ΣΥΡΙΖΑ, με δημόσιες παρεμβάσεις των στελεχών του αποτελούν την αφορμή για να γραφτεί αυτό το κεφάλαιο. Οι αντιδράσεις αυτές μιλούσαν για τσιμεντοποίηση της περιοχής, για ανυπολόγιστη περιβαλλοντική καταστροφή σε μια ήδη υποβαθμισμένη περιοχή και για ανάγκη εφαρμογής παλαιότερου προεδρικού διατάγματος που προέβλεπε τη μετατροπή της περιοχής σε μητροπολιτικό πάρκο

³⁵ Πηγή : www.capital.gr, 16/04/2007, άρθρο του Ν. Χρυσικόπουλου με τον τίτλο « Το mega deal της Βωβός στον Βοτανικό»

Έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον οι επιθέσεις, μέσω του Τύπου ενάντια στην Επιτροπή, στο κόμμα του ΣΥΡΙΖΑ, ακόμη και ενάντια στο ανώτατο ακυρωτικό δικαστήριο της χώρας, με αφορμή τα εμπόδια που τέθηκαν στις επιχειρηματικές αυτές δραστηριότητες.

III. Η πολιτική του αθλητικού τύπου

Η επικοινωνιακή πολιτική που ακολούθησε, το πρώτο διάστημα, η Π.Α.Ε. Παναθηναϊκός, ο Δήμος Αθηναίων και ο επιχειρηματίας Βωβός ήταν απόλυτα εναρμονισμένη και στοχευμένη ενάντια στις αντιδράσεις των πολιτών και αναπτύχθηκε γύρω από τέσσερεις, κυρίως, άξονες.

Ο πρώτος ήταν η σαφής προσπάθεια υπονόμησης της κίνησης των 131 πολιτών, με την αμφισβήτηση των πραγματικών κινήτρων τους, ο δεύτερος μια προσπάθεια υπόδειξης του ΣΥΡΙΖΑ ως βασικού υπεύθυνου για τα προβλήματα, ο τρίτος η προβολή ως αναγκαίας της κατασκευής του εμπορικού κέντρου του Βωβού ως προϋπόθεσης για την κατασκευή και του γηπέδου και, τέλος, ακόμη και η ευθεία επίθεση κατά του ΣτΕ για την απόφαση αναστολής των εργασιών.

Για την τοποθέτηση της εφημερίδας *derbysports*, σχεδόν επίσημης φωνής της Π.Α.Ε. Παναθηναϊκός, παραθέτουμε ορισμένες από τις ερωτήσεις του δημοσιογράφου Πάνου Σαράτση στον βουλευτή του ΠΑ.ΣΟ.Κ, Χρήστο Παπουτσή³⁶ «Όταν ο νόμος ψηφίζεται με συντριπτική πλειοψηφία από την Βουλή πως γίνεται να υπάρχουν προβλήματα στην εφαρμογή του;», «130 πολίτες από του οποίους οι 7 είναι κάτοικοι Ελαιώνα έχουν καταθέσει προσφυγή. 36000 κάτοικοι των δυο περιοχών με διεύθυνση και τηλέφωνο έχουν με υπόμνημα ταχτεί υπέρ της ανάπλασης Το ΣτΕ δεν το λαμβάνει υπόψη;», « Από που αντλεί την βεβαιότητα ο κ Τσίπρας ότι ακόμη κι αν είναι αρνητική η απόφαση του ΣτΕ για το εμπορικό κέντρο το γήπεδο θα γίνει;» και «Εκτιμάτε τελικά ότι ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ είναι εγκλωβισμένος σε αυτή την ιστορία;»

³⁶ Συνέντευξη στο *derbynews*, 17/01/2009

Οι ερωτήσεις είναι χαρακτηριστικές του κλίματος που καλλιεργήθηκε στους αναγνώστες των φιλοπαναθηναϊκών εφημερίδων για το θέμα του γηπέδου. Η σχετική αρθρογραφία αναπτύχθηκε σε βάθος τριετίας, σχεδόν, με το ΣτΕ να διακόπτει τις εργασίες τις εργασίες αρχικά προσωρινά, έως την οριστική εκδίκαση και τελικά με την απόφασή του να κρίνει παράνομη και αντισυνταγματική την κατασκευή του εμπορικού κέντρου και του δημαρχιακού μεγάρου, αποσυνδέοντάς τα από το γήπεδο, για το οποίο κρίθηκε ότι η κατασκευή του είναι νόμιμη. Η απόφαση αυτή προκάλεσε την κατάρρευση του επιχειρήματος ότι το γήπεδο μπορεί να κατασκευαστεί μόνο μαζί με το εμπορικό κέντρο και ότι μόνο έτσι θα πραγματοποιηθεί η περίφημη διπλή ανάπλαση.

Η εφημερίδα Sportday είχε εξ αρχής τοποθετηθεί ενάντια στην προσπάθεια επιβολής του διλήμματος γήπεδο και εμπορικό ή τίποτα και είχε επιτεθεί πολλές φορές στον δήμαρχο για τη στάση του υπέρ του επιχειρηματία Βωβού, υπό το πρόσχημα του γηπέδου. Η στάση αυτή της εφημερίδας αποτέλεσε την αφορμή για επιθέσεις από τον κόσμο του Παναθηναϊκού που έβλεπε στην πλειοψηφία του όλη αυτή τη συζήτηση ως αντίθεση «στο όνειρο να αποκτήσει η ομάδα το σπίτι της». Ο ραδιοφωνικός σταθμός της εφημερίδας έγινε δέκτης πολλών, ακόμη και υβριστικών τηλεφωνημάτων, στις εκπομπές λόγου, με τους παραγωγούς να μην παρεκκλίνουν λόγω των πιέσεων αυτών.

Το απόσπασμα από άρθρο του εκ των ιδιοκτητών της εφημερίδας και του σταθμού, δημοσιογράφου, Γιώργου Χελάκη, είναι ενδεικτικό:

«Ο κ. Βωβός –δικαιολογημένα από την πλευρά του–, αν χάσει την υπόθεση στο Συμβούλιο της Επικρατείας, θα κινηθεί με αγωγές εναντίον του Δημοσίου. Εκεί, λοιπόν, θα μπορεί να επικαλείται ως ουσιαστικό μάρτυρα τον δήμαρχο και τον δήμο (πέρα από την ΠΑΕ). Θα έχουμε, δηλαδή, το πρωτοφανές: επιχειρηματίας εναντίον του Ελληνικού Δημοσίου και στο πλευρό του ο κ. Κακλαμάνης. Παραπάει το πράγμα. Ο κ. δήμαρχος, αν θέλει, μπορεί να στείλει τώρα τις μπουλντόζες. Δεν το κάνει και φαίνεται σαν να τον ενδιαφέρει περισσότερο απ' όλα τα άλλα η δικαίωση του Βωβού. Οι καλοπροαίρετοι φίλοι του Παναθηναϊκού ας αναρωτηθούν. Στην περίπτωση

που το Συμβούλιο της Επικρατείας δικαιώσει την προσφυγή, θα πάρουν την απόφαση δήμος και ΠΑΕ να αρχίσουν τα έργα; Κάθε απάντηση δεκτή. Στην όλη ιστορία υπάρχει και κάτι που έχει να κάνει με τους οπαδούς της ΠΑΕ και τον τρόπο που τους «τσουβαλιάζει» η επικοινωνιακή ομάδα της. Το μόντο είναι ότι εφόσον είσαι μέρος του «πράσινου» λαού, τότε πάνω απ' όλα πρέπει να σε ενδιαφέρει το γήπεδο στον Βοτανικό. Με άλλα λόγια, το σοβαρότερο πράγμα στη ζωή σου είναι τι συμφέρει και τι όχι την ομάδα –δηλαδή την ΠΑΕ– που υποστηρίζεις. Άλλο κριτήριο δεν μπορεί να πρυτανεύσει στη σκέψη σου. Είσαι Παναθηναϊκός, πρέπει να στραφείς εναντίον όσων η ΠΑΕ θεωρεί ότι βάζουν εμπόδια στο «όνειρό σου». Το «όνειρό σου» σώνει και καλά είναι το γήπεδο στον Ελαιώνα. Αν δεν γουστάρεις γήπεδο, αλλά πράσινο, ή αν δεν γουστάρεις νέο «Mall» δίπλα στο γήπεδο, δεν μπορείς να είσαι μέρος του λαού του Παναθηναϊκού. Έτσι, λοιπόν, βρέθηκαν σφιχταγκαλιασμένοι δήμος, ΠΑΕ, ο λαός και ο Μπάμπης Βωβός. Όλοι μαζί υπέρ βωμών και εστιών του μεγαλοεπιχειρηματία. Κάτι τελευταίο. Τα περί ανταλλαγής έκτασης στη Λεωφόρο Αλεξάνδρας με τον Βοτανικό πέφτουν βαριά στο στομάχι. Από πού κι ως πού χαρίζει ο Παναθηναϊκός τη Λεωφόρο; Την είχε αγοράσει ως έκταση ή μήπως ισχύει ο νόμος της χρησικτησίας; Αφήνω κατά μέρος το σκάνδαλο να «χαρίζει» ο Ερασιτέχνης και να επωφελείται η ΠΑΕ. Ωστόσο, υπάρχουν στην υπόθεση κι ορισμένα πράγματα με ισχυρούς συμβολισμούς, όταν πρόκειται για αγοραπωλησίες που προκύπτουν από... ανταλλαγές. Τα συμβόλαια συντάσσει και υπογράφει η κ. Αικατερίνη Πελέκη-Βουλγαράκη! Όλοι εμείς δεν έχουμε να κάνουμε και πολλά όταν πρόκειται για το συμφέρον του Παναθηναϊκού και του κ. Βωβού. Πρέπει να τα καταπίνουμε όλα αμάσητα και να λοιδορούμαστε κι από πάνω, διότι αυτό το «συμφέρον» δεν το έχουμε σε προτεραιότητα. Διότι αρνούμαστε τη λογική του «απ' το ολότελα καλή κι η Παναγιώταινα». Διότι δεν... κατανοούμε ότι μια και χαρίστηκε δημόσια περιουσία για να φτιάξει γήπεδο ο Κόκκαλης, πρέπει τώρα να γίνει το ίδιο με τον Παναθηναϊκό για να έρθει το ντέρμπι ισοπαλία. Είθε να μην πέσει στο κεφάλι μας η... κατάρα του δημάρχου, του κ. Βωβού και όσων παριστάνουν τους καλούς αγωγούς μεταφοράς των «απόψεων» της ΠΑΕ στα ΜΜΕ. Κι

αυτό το... παλιόπαιδο ο Τσίπρας να μην παριστάνει τον Παναθηναϊκό αν δεν ζητήσει συγγνώμη για όσα λέει και κάνει...³⁷

IV. Η διάλυση της συμμαχίας

Η οριστική απόφαση της ολομέλειας του ΣΤΕ, τον Μάιο του 2009 έβαλε φρένο στη δημιουργία του εμπορικού κέντρου και του δημαρχιακού μεγάρου, ωστόσο έκρινε ότι τα έργα για το γήπεδο μπορούν να συνεχιστούν κανονικά. Η συμμαχία μεταξύ Δημάρχου-Βωβού-Π.Α.Ε. Παναθηναϊκός διερράγη. Η Π.Α.Ε. υπέδειξε τον Δήμαρχο ως υπεύθυνο για την καθυστέρηση και ζήτησε από αυτόν εγγυήσεις ώστε να ξεκινήσουν τα έργα.

Χαρακτηριστικό το απόσπασμα από γραπτή δήλωση του εκ των μετόχων της Π.Α.Ε., Βγενόπουλου³⁸ : «Ο Δήμος Αθηναίων και η Πολιτεία έχουν την υποχρέωση να μας διευκολύνουν να φτιάξουμε το γήπεδό μας και δεν μας κάνουν χάρη. Ο κ. Κακλαμάνης δεν πρέπει να περιμένει κανένα ευχαριστώ από εμάς (από εμένα τουλάχιστον). Ευχαριστίες να περιμένει από τα επιχειρηματικά συμφέροντα που θα εξυπηρετηθούν, αν τελικά προχωρήσει η διπλή ανάπλαση σύμφωνα με τον αρχικό σχεδιασμό.»

Από την άλλη πλευρά, ο επιχειρηματίας Βωβός στράφηκε κατά πάντων, δηλώνοντας ότι θα προσφύγει στα διοικητικά και αστικά δικαστήρια, ώστε να υπερασπιστεί την επένδυσή του. Από το σημείο αυτό και μετά, οι φιλοπαναθηναϊκές εφημερίδες στράφηκαν κατά του Δημάρχου. Μην ξεχνάμε ότι η δωρεά μέρους της έκτασης του Βωβού ήταν απαραίτητη για την κατασκευή του γηπέδου και ότι πλέον ο Δήμος έπρεπε, για να προχωρήσει το έργο, να απαλλοτριώσει την απαιτούμενη έκταση. Η διαδικασία παραμένει σε εξέλιξη, όπως και ο πόλεμος, μέσω των εντύπων.

Ο Χελάκης σημειώνει σε άλλο άρθρο:

«Εκεί λοιπόν που ο δήμαρχος έχοντας μαζί του την ΠΑΕ και τα ΜΜΕ εμφάνιζε την Επιτροπή Πολιτών, την «Ανοικτή Πόλη» και τον ΣΥΡΙΖΑ ως

³⁷ 20/12/2008, Χελάκης, sportday

³⁸ Πηγή : www.contra.gr ,05/05/2009

υπαίτιους γιατί δεν ξεκινούν τα έργα για το γήπεδο, τώρα βρίσκεται ο ίδιος «κατηγορούμενος» από την ΠΑΕ γιατί δεν εξασφαλίζει την ομαλή διεξαγωγή των εργασιών. Πως αλλάζουν τα πράγματα και πως φαίνεται καθαρά ότι το φέμα έχει κοντά ποδάρια. Ο δήμαρχος είχε μεγαλύτερες δεσμεύσεις απέναντι στον Βωβό απ' ότι στην ΠΑΕ γι' αυτό και έσκιζε τα ρούχα του ότι τα δυο έργα πάνε πακέτο. Τώρα που αποδείχτηκε ότι το γήπεδο μπορεί να γίνει ανεξάρτητα με το αν προχωρήσει ή όχι το τσιμεντένιο τέρας που λέγεται εμπορικό κέντρο, ο δήμαρχος βρίσκεται στον αέρα. «Στον αέρα» τουλάχιστον προσωρινά και όσοι καθοδηγούμενα από ένα ...αόρατο χέρι βρέθηκαν να έχουν αγοράσει οικοπέδα στην γύρω περιοχή. Τα αόρατα χέρια με τα ορατά συμβόλαια και τις επίσης ορατούς συμβολαιογράφους κάποια στιγμή θα αποκαλυφθούν. Οι φωνές του δημάρχου και οι ... ομοβροντίες των ΜΜΕ δεν γίνεται να τα καλύπτουν όλα αυτά. Τότε ίσως αναρωτηθούμε αν γύρω από τον Βοτανικό και την επερχόμενη τσιμεντοποίηση του «στηνόταν» ένα νέο «Βατοπέδι».³⁹

Για το τέλος, μιας και περί οικονομικών συμφερόντων και δημοσιογραφίας ο λόγος, ένα απόσπασμα από άρθρο του Γ. Βότση, το οποίο απλά παραθέτουμε, σχετικά με το θέμα μας: «Έχω προσωπική πείρα της καταποσίωσης του κ. Μπ. Βωβού: τρεις φορές με επισκέφθηκε για αρθρογραφία μου εναντίον του. Σίγουρος ότι όλοι (και δη οι πολιτικοί και οι δημοσιογράφοι) έχουν την τιμή τους, τις δύο φορές μου προσέφερε να διαχειριστώ (!) ένα δισεκατομμύριο δραχμές για τους «αναξιοπαθούντες» της κοινωνικής μου ευαισθησίας... Τώρα που υπουργοί και δήμαρχοι ασχημονούν σαν χουλιγκάνοι και μας περίσσεψαν οι τζάμπια μάγκες στον Βοτανικό, κανείς δεν θίγει σε όλες του τις διαστάσεις το πρόβλημα με το νέο γήπεδο του ΠΑΟ - ούτε ο Τσίπρας και ο ΣΥΡΙΖΑ.⁴⁰

4. Η περίφημη «Παράγκα»

1. Ο έλεγχος της Ε.Π.Ο.

³⁹30/04/2009, Χελάκης sportday

⁴⁰ Από την Ελευθεροτυπία, 26/01/2009

Η Ελληνική Ποδοσφαιρική Ομοσπονδία (Ε.Π.Ο.) είναι η υπεύθυνη ομοσπονδία για τη διοργάνωση των πρωταθλημάτων ποδοσφαίρου στη χώρα μας. Η εκάστοτε πολιτική ηγεσία του τόπου προσπαθούσε ανέκαθεν να την έχει υπό τον έλεγχό της, ώστε να εκμεταλλεύεται τη δημοτικότητα του αθλήματος καθώς και για πελατειακούς λόγους αποκατάστασης φίλων και συντρόφων.

Η επιβολή της επτάχρονης δικτατορίας των συνταγματαρχών βρήκε την ΕΠΟ με πρόεδρο τον τότε παράγοντα του Ολυμπιακού Θανάση Μέρμηγκα, ο οποίος βρισκόταν στη θέση από το 1954, όταν ιδρύθηκε η UEFA και η ελληνική ομοσπονδία έγινε αμέσως μέλος της. Το 1968 ο χουντικός Γενικός Γραμματέας Αθλητισμού, Κώστας Ασλανίδης έπαψε τον Μέρμηγκα και τοποθέτησε στη θέση του προέδρου της ΕΠΟ τον Δημήτρη Βαρδάνη, τον οποίο κατήργησε ένα χρόνο μετά, για να διορίσει στη θέση τον επί σειρά ετών πρόεδρο της ΕΠΑΕ αργότερα, τον μαιευτήρα Γιώργο Δέδε. Ο τελευταίος παρέμεινε στη θέση μέχρι το 1973, όταν αντικαταστάθηκε από τον Δημήτρη Βογιατζή, που κατάφερε να παραμείνει στη θέση του για ένα χρόνο.

Η αποκατάσταση της Δημοκρατίας στη χώρα αποκατέστησε τα πράγματα και στην ΕΠΟ. Ο Δημήτρης Βογιατζής αντικαταστάθηκε από τον Λουκά Πανουργιά, εξέχοντα παράγοντα του Παναθηναϊκού. Όλα αυτά έγιναν το 1974 και ένα χρόνο αργότερα, επί υφυπουργού Προεδρίας αρμοδίου για θέματα του Αθλητισμού Αχιλλέα Καραμανλή, πρόεδρος έγινε ο προσκείμενος στη ΝΔ Βασίλης Χατζηγιάννης ο οποίος έμεινε στη θέση αυτή για 10 χρόνια.

Το 1981 και μετά την ανάληψη της ηγεσίας από το ΠΑΣΟΚ του Ανδρέα Παπανδρέου, η προσκείμενη στη Νέα Δημοκρατία διοίκηση υπό τον Βασίλη Χατζηγιάννη, που εξελέγη για πρώτη φορά πρόεδρος το 1975, κατάφερε να κερδίσει μια ακόμη θητεία και να παραμείνει στη διοίκηση έως το 1985. Στις εκλογές του έτους εκείνου, με Γενικό Γραμματέα Αθλητισμού τον Κίμωνα Κουλούρη, εξελέγη η πρώτη προσκείμενη στο ΠΑΣΟΚ διοίκηση της ομοσπονδίας ποδοσφαίρου υπό τον οφθαλμίατρο Σωτήρη Αλημίση, που εξελέγη για πρώτη φορά πρόεδρος, θέση που κράτησε μέχρι το 1990 και στη συνέχεια από το 1997 μέχρι και το 2000

Οι εκλογές του 1997, πέρα από εκλογές του παρασκηνίου και της διαφθοράς, όπως έμειναν στην ιστορία, σήμαναν το τέλος του Κώστα Τριβέλλα (1990-1997) που είχε καταγγείλει και την ύπαρξη σημαδεμένων ψηφοδελτίων στην Αλεξανδρούπολη από την προεδρία της ΕΠΟ. Ένα τέλος που επιχειρήθηκε το 1994 στις επίσης περίφημες εκλογές, αλλά δεν επιτεύχθη. Από την πλευρά του, ο Τριβέλλας, θεωρείτο παράγοντας που εξυπηρετούσε τα σχέδια του Παναθηναϊκού και ακόμη και σήμερα οι φιλοολυμπιακές εφημερίδες χρησιμοποιούν την «εποχή του Τριβέλλα» ως απόδειξη των πράσινων παρασκηνιακών κινήσεων και αντίβαρο στα περί Παράγκας.

Τον Οκτώβριο του 1994, η ΕΠΟ προερχόταν από το Μουντιάλ των ΗΠΑ, με τις κακές εμφανίσεις και τα αποτελέσματα της εθνικής ομάδας, αλλά και τις κατηγορίες για διακίνηση εισιτηρίων της Εθνικής στη μαύρη αγορά. Ο υφυπουργός Αθλητισμού της τότε κυβέρνησης του ΠΑΣΟΚ Γιώργος Λιάνης επιχείρησε παρέμβαση υπέρ του προσκείμενου στο κόμμα του Σωτήρη Αλημίση (1985-90, 1997-2000), αλλά τον πρόλαβε η FIFA. Ήταν η πρώτη φορά που εμφανίστηκε ο φόβος της παγκόσμιας ομοσπονδίας να υποχρεώνει το κράτος να μην εμπλέκεται στα εσωτερικά της ομοσπονδίας, υπό την απειλή αποκλεισμού των ελληνικών ομάδων από τις διεθνείς διοργανώσεις, ο οποίος ανάγκασε την κυβέρνηση να υπαναχωρήσει. Ο Κώστας Τριβέλλας επανεξελέγη, αλλά ηττήθηκε το 1997 στην Αλεξανδρούπολη, όταν πρόεδρος εξελέγη ο Σωτήρης Αλημίσης και γενικός γραμματέας ο Βασίλης Γκαγκάτσης.

II. Το ιστορικό της «Παράγκας»

Νοέμβριος 1997, ξενοδοχείο «Αθηνά», Αλεξανδρούπολη. Ξεκινά μια σημαδιακή για τη μετέπειτα πορεία του ελληνικού ποδοσφαίρου γενική συνέλευση και εκλογική διαδικασία της Ελληνικής Ποδοσφαιρικής Ομοσπονδίας. Τις εργασίες εκείνης της συνέλευσης ευλόγησε ο σημερινός μητροπολίτης Θεσσαλονίκης και τότε Αλεξανδρουπόλεως, Άνθιμος. Οι ευλογίες του δεν φαίνεται να έπιασαν τόπο, αφού οι εκλογές εκείνες έχουν

μείνει στην ιστορία ως οι πιο «μαύρες» της ποδοσφαιρικής ομοσπονδίας, με το παρασκήνιο και την εξαγορά να βασιλεύουν.⁴¹

Σε εκείνες τις εκλογές ανεδείχθη για πρώτη φορά η περίφημη «παράγκα», η οποία παραμένει ακόμη και σήμερα συνώνυμο του παρασκηνίου και όρος κοινωνικής διαφθοράς και έχει νονό τον πρώην αρχιδιαιτητή και κατοπινό αντιδήμαρχο Πειραιά, Βασίλη Βουράκη. Ως ιθύνων νους της «παράγκας» ελέχθη ότι ήταν ο Θωμάς Μητρόπουλος, μέλος του διοικητικού συμβουλίου του Ολυμπιακού τότε, (λόγω του μικρού του ονόματος και ο όρος Παράγκα) εναντίον του οποίου ασκήθηκαν διώξεις, αλλά αργότερα απηλλάγη διά βουλεύματος, όπως και όσοι άλλοι κατηγορήθηκαν.

Τον Δεκέμβριο του 1997, ένα μήνα μετά τις εκλογές της Αλεξανδρούπολης, ο τότε υπεύθυνος του τομέα αθλητισμού του ΠΑΣΟΚ, που την περίοδο εκείνη ήταν στην κυβέρνηση, κατήγγειλε μιλώντας στη Βουλή ότι οι εκλογές της Αλεξανδρούπολης εξαγοράστηκαν έναντι 2 εκατομμυρίων δολαρίων.

Η «παράγκα» ήταν ένα «κεντρικό σύστημα διαιτησίας», σα να εμφανίστηκε ο Μέγας Αλέξανδρος και να ενοποίησε όλα τα βασίλεια της Δαλμαρκίας.⁴² Η διάρθρωση της «παράγκας» ήταν απλούστατη: στην κορυφή, ο «θείος» (εντολέας των πάντων), μετά ο «κοκκαλιάρης» ή «φωνή του θείου» (άνθρωπος τύπου γκάγκστερ, πρόθυμος να λερώσει τα χέρια του), ακολουθούσε το «γουρούνι» (παλιός διαιτητής, έκανε τα τηλεφωνήματα) και τέλος οι "killers", συμφωνημένοι δηλαδή διαιτητές. Ο «θείος» έβαζε τα λεφτά. Με τα κεφάλαια του «θείου», ο «κοκκαλιάρης» αγόραζε ψήφους στις αρχαιρεσίες της Ε.Π.Ο.

Με το χρήμα παρακάμφθηκαν παλιές μέθοδοι για τον έλεγχο της διαιτησίας, όπως πολιτικά ρουσφέτια και ρομαντικοί σπαδισμοί⁴³. Στους "killers" παρέχονταν βαλίτσες με χαρτονομίσματα, άνοδος στους πίνακες και καριέρα στην Ευρώπη. Τα κονέ μαζί τους έκανε το «γουρούνι» που τυπικά δε ζητούσε ευνοϊκή μεταχείριση του εντολέα του σε αγώνες, παρά μία δίκαιη

⁴¹ Σωτήρης Τριανταφύλλου, Goalnews, 23-01-2009

⁴² Αντ. Καρπετόπουλος, Καθημερινή, 15-08-2004

⁴³ Αντ. Καρπετόπουλος, ό. Π.

δαιτησία, 50-50. Η ιστορία έγραψε μια ανολοκλήρωτη δικαστική έρευνα και η Ε.Π.Ο. ξέγραψε απ' τις λίστες δέκα δαιτητές που τα ονόματα τους ακούστηκαν στις μαγνητοφωνημένες συνομιλίες που βγήκαν στον αέρα τηλεοπτικών εκπομπών. Κανείς δεν τιμωρήθηκε ποτέ, πρόσωπο ή αθλητικό σωματείο, ενώ κάποιοι από τους πρωταγωνιστές της υπόθεσης, προσκαλούνται σήμερα σαν σύμβουλοι και συνομιλητές της Super League, η οποία αποτελεί, τα τελευταία χρόνια, τον φορέα διεξαγωγής του Πρωταθλήματος της πρώτης κατηγορίας, με δικαστικές αποφάσεις να εκκρεμούν εις βάρος τους, αλλά ξεπλυμένοι από τα απόνερα και τη δόξα του Euro 2004.

Το Σάββατο 22 Ιανουαρίου του 2000, στο ξενοδοχείο «Κάραβελ» διεξήχθησαν οι επόμενες εκλογές της ΕΠΟ, οι οποίες ανέδειξαν πρόεδρο τον Κώστα Αλεξανδρίδη, που ένα χρόνο αργότερα παραιτήθηκε για να ανέλθει στην προεδρία ο επανεκλεγείς σε εκείνες τις αρχαιρεσίες ως γενικός γραμματέας, Βασίλης Γκαγκάτσης. Αντίπαλος του Αλεξανδρίδη ήταν ο Γιώργος Λυσσαρίδης, κομματικό στέλεχος του ΠΑΣΟΚ και γενικός γραμματέας του υπουργείου Μακεδονίας Θράκης. Οι εκλογές εκείνες, όμως, κερδήθηκαν από μια σουίτα του ξενοδοχείου «Χίλτον»⁴⁴, στην οποία είχε στήσει το στρατηγείο η αναδειχθείσα το 1997 στην Αλεξανδρούπολη «παράγκα». Η υποψηφιότητα του Κώστα Αλεξανδρίδη δεν ήταν νόμιμη, για τυπικούς λόγους και έτσι το καλοκαίρι του 2001 παραιτήθηκε και πρόεδρος εξελέγη για πρώτη φορά ο Βασίλης Γκαγκάτσης.

Οι δύο τελευταίες εκλογικές αναμετρήσεις της ΕΠΟ, το 2004 και το 2008, ήταν μια άνετη επικράτηση για την παράταξη του Βασίλη Γκαγκάτση, ο οποίος εξελέγη για τη δεύτερη και την τρίτη θητεία του αντιστοίχως, αλλά αναγκάστηκε να παραιτηθεί μετά την πρόσφατη επανεκλογή του. Αντίπαλοι του κ. Γκαγκάτση και στις δύο αυτές εκλογικές αναμετρήσεις ήταν επί της ουσίας παράγοντες προσκείμενοι στους αδελφούς Μητρόπουλου, τον υποψήφιο πρόεδρο σε αυτές τις εκλογές Βίκτωρα, και τον Θωμά που παλαιότερα και έως το 2000 ήταν στην ίδια παράταξη με τον Βασίλη Γκαγκάτση. Το γυαλί ράγισε το 2002, όταν ο τότε υφυπουργός Αθλητισμού

⁴⁴ Σωτήρης Τριανταφύλλου, ό. Π.

Γιώργος Φλωρίδης κήρυξε πόλεμο στο παρασκήνιο και για να γλιτώσουν όλοι οι άλλοι θυσίασαν τον Βίκτωρα.⁴⁵

Η υπόθεση αυτή αποτέλεσε από μόνη της αφορμή για δικαστική έρευνα, η οποία δεν οδήγησε στην καταδίκη κανενός, γεγονός που αντιμετωπίστηκε με σκεπτικισμό και καχυποψία από μερίδα του Τύπου και των ομάδων.

III. Η αντιμετώπιση από τον Τύπο

Η λειτουργία της ομάδας αυτής είχε ως αντικείμενο τον έλεγχο του συστήματος διαιτησίας, με αποτέλεσμα την εύνοια ομάδων, κατά το δοκούν των εγκεφάλων και με τα αντίστοιχα οικονομικά ανταλλάγματα από παράγοντες και διοικήσεις. Βεβαίως, δεν πρέπει να παραβλέπουμε στην υπόθεση αυτή τον ρόλο που διαδραμάτισαν οι αθλητικές εφημερίδες, οι οποίες σε αντιστοιχία με τον χρωματισμό τους αντιμετώπισαν το ζήτημα και είτε το προέβαλαν είτε το απέκρυψαν.

Η διαιτησία στη χώρα μας αποτελούσε ανέκαθεν την εύκολη λύση για τους παράγοντες των ομάδων ώστε να αποδώσουν την ευθύνη για την κακή τους πορεία και να απεκδυθούν τις δικές τους ευθύνες. Επίσης, μια προσφιλής τακτική είναι η προσπάθεια, μέσω των εφημερίδων, να δημιουργηθεί κλίμα καχυποψίας απέναντι στον διαιτητή του κυριακάτικου αγώνα, ώστε να πιεστεί και να προσπαθήσει στον αγώνα να μην δικαιώσει τις «υποψίες» αυτές.

Επιστρέφοντας στην εποχή της Παράγκας, και για να γίνει περισσότερο αντιληπτό το πλαίσιο λειτουργίας του ποδοσφαιρικού παρασκηνίου, μεταφέρουμε απόσπασμα από άρθρο του Αντώνη Καρπετόπουλου:⁴⁶

«Η διαιτησία φτιάχνει ή με χρήμα ή με πολιτική. Ο ΠΑΟ χρήμα δεν δίνει, αλλά κι από πολιτική είναι άστα να πάνε. Ο Ολυμπιακός στα διαιτητικά τον καιρό του Γκαγκάση είχε μια σπάνια πολιτική: πίεζε διαιτητές και αρχιδιαιτητές μέσω δηλώσεων συνήθως του Σάββα Θεοδωρίδη στο «Φως», άφηνε να κυκλοφορήσει ότι έχει ένα λόγο παραπάνω στην ανέλιξη των

⁴⁵ Αντ. Καρπετόπουλος, ό.π.

⁴⁶ Sport Day, 16/02/2008

δισαιτητών και στην επιλογή των αρχιδισαιτητών και στήριξε ολόψυχα (και με χορηγίες όποτε χρειαζόταν...) την ταλαιπωρημένη διοίκηση της ΕΠΟ: το απόγειο αυτής της στήριξης είναι η δημόσια τοποθέτηση του Σωκράτη Κόκκαλη υπέρ του Γκαγκάση στο Δ.Σ. της Λίγκας λίγες μέρες πριν από την επανεκλογή του πρώην προέδρου. Ο Κόκκαλης ήταν τόσο συγκινητικά υπέρ του Γκαγκάση ώστε κανείς από τους παρόντες δεν αντιμίλησε, κάποιιοι ουδέτεροι όπως ο Σκόρδας (σ.σ. τότε πρόεδρος του Άρη) συγκινήθηκαν και τον ψήφισαν και μόνο ο Πηλαδάκης (σ.σ. ιδιοκτήτης της Λάρισας) είπε να ψηφίσει η Λίγκα λευκό. Ο ΠΑΟ, που κατά τα άλλα φωνάζει στα κανάλια, δεν έβγαλε κιχ. Στα θέματα που αφορούν τα θεσμικά του ποδοσφαίρου ο ΠΑΟ έχει αλλάξει τόσες φορές πολιτική που σήμερα είναι δύσκολο να καταλάβεις τι θα 'θελε! Από το 1997 έως το 2001 ο Γιώργος Βαρδινογιάννης δεν μιλούσε και την όποια φασαρία την έκανε ο Μάνος Μαυροκουκουλάκης, με αρκετή δόση... αριστοκρατίας αφού ήξερε ότι ουδείς αναμάρτητος. Μετά ήρθε ο Άγγελος Φιλιππίδης, που πρώτα έψαξε άκρες με την Παράγκα και μετά, όταν ο Τζίγκερ αρνήθηκε να παραλάβει τα κλειδιά της, τα βρήκε με τον Φλωρίδη που κυνηγούσε τον Βίκτωρα! Τον οποίο Βίκτωρα στη συνέχεια ο ΠΑΟ ψήφισε για να φύγει ο Κανελλόπουλος από την ΕΠΑΕ και να 'ρθει ο Λυκουρέζος, και μετά τον άδειασε όταν οραματίστηκε τη Λίγκα και τα χρήματα που μπορούσε να φέρει! Όσο για την ΕΠΟ, πριν δούμε σε αυτή τον «μεγάλο εχθρό», προλάβουμε να στηρίξουμε τη διοίκησή της με χορηγίες και συνεργαστήκαμε τόσο αρμονικά μαζί της ώστε πολλάκις άνθρωποι του ΠΑΟ σε συζητήσεις μου επεσήμαναν ότι ίσως τον Γκαγκάση τον αδικώ! Πέρυσι η (μόνη) ανακοίνωση του ΠΑΟ δεν βγήκε κατά της ΕΠΟ, βγήκε κατά της ΑΕΚ! Δεν θα με σκανδάλιζε στην απόγνωσή του ο ΠΑΟ να 'κανε και ανοίγματα στην Παράγκα: ανοιχτή είναι και περιμένει!»

Σε ένα τέτοιο περιβάλλον, η λειτουργία των εφημερίδων, σε σχέση με τη δισαιτησία, περιγράφεται ανάγλυφα από τον Χρήστο Σωτηρακόπουλο, τον γνωστότερο, ίσως, αθλητικογράφο την τελευταία εικοσαετία:⁴⁷ «Είναι αυτό το πρωτάθλημα που θέλει ο κόσμος;», αναρωτιούνται κάποιιοι κλαίγοντας. «Ναι», είναι η κυνική απάντησή μου, αφού με τα χρόνια έχουμε δημιουργήσει (όλοι μας και δεν βγάζω τα ΜΜΕ απέξω) αρρωστάκια οπαδούς, που δεν

⁴⁷ Sport Day, 24/09/2009

ενδιαφέρονται για τίποτε άλλο, παρά μόνο για τη νίκη και μόνο τη νίκη, ανεξαρτήτως κόστους. Όποια ομάδα φωνάζει στην Ελλάδα για 50-50, από τότε που θυμάμαι τον εαυτό μου να παρακολουθεί ποδόσφαιρο, εννοεί 90-10 υπέρ της. Βολεύεται και με 80-20, τέλος πάντων, φτάνει να έχει αβάντα! Όμως έτσι ούτε θα φτιάξουμε ποτέ καλό ποδόσφαιρο, ούτε ανταγωνιστικό πρωτάθλημα, ούτε καν κάτι που να αξίζει τα χρήματα που αφειδώς προσφέρουν τα κανάλια, κάτι που να ανταποκρίνεται σε ποιότητα. Εγραφε χθες πάρα πολύ πετυχημένα ο Αντώνης Πανούτσος πως μόνο στην Ελλάδα μπορείς να βρεις στην ίδια εφημερίδα δύο εκδοχές του ίδιου ρεπορτάζ! Σε όποια χώρα έχει αθλητικό Τύπο, ακόμα και σε αυτές με πολύ φανατισμένο κοινό, όπως εμείς, το γεγονός είναι γεγονός και αυτό και μόνο αυτό γράφεται. Σε εμάς στη μία σελίδα υπάρχει έτσι και στην άλλη αλλιώς και δεν εννοώ στα άρθρα, που από τη φύση τους στις πολυφωνικές εφημερίδες οφείλουν, αν θέλετε, να είναι γραμμένα με τέτοιο τρόπο. Αυτή η αναξιοπιστία του Τύπου έχει κάνει μεγάλο κακό, αλλά μην ξεχνάμε πως αυτό ακριβώς είναι το άλλοθι των διοικούντων. Βρίσκουν πάντα κάποιον πρόθυμο να απεμπολήσει την όποια αξιοπρέπεια και να βάλει πλάτη σε κάθε ανοσιούργημα. Με γεια τους, με χαρά τους αυτοί που δεν ενδιαφέρονται για το αν θα ξεφτιλιστούν, αλλά κάποια στιγμή το παραμύθι πρέπει να τελειώνει.»

Τα πρωτοσέλιδα των αθλητικών εφημερίδων άγγιξαν πολλές φορές τα όρια της νομιμότητας, τα τελευταία χρόνια, με χαρακτηρισμούς πρωτοφανείς, ακόμη και για τους φανατικούς οπαδούς των ομάδων. Οι οπαδικές εφημερίδες, οι προσκείμενες στις ομάδες πλην του Ολυμπιακού, απέδιδαν στην παράγκα κάθε αποτυχία των συλλόγων αυτών, οι διοικήσεις είχαν την ευκαιρία μέσω αυτών των διαρροών να μένουν στο απυρόβλητο και για μια δεκαετία περίπου ο Σωκράτης Κόκκαλης παρουσιαζόταν ως ο πλέον ισχυρός Έλληνας.

Η πολεμική αυτή, είχε σαν αποτέλεσμα ακόμη και την ταύτιση πολιτικών και ομαδικών συμφερόντων. Στο πλαίσιο αυτό, ο Ολυμπιακός ταυτίστηκε με τον Κόκκαλη και την κυβέρνηση του Πα.Σο.Κ και καλλιεργήθηκε η εντύπωση ότι με την πτώση του Πα.Σο.Κ θα άλλαζαν οι συσχετισμοί (δεδομένης και της γνωστής συμπάθειας του Προέδρου της Νέας Δημοκρατίας για τον Παναθηναϊκό) και θα χανόταν η παντοδυναμία αυτή.

Αυτή η καφενειακού επιπέδου ανάλυση έφτασε στο αποκορύφωμά της το έτος 2004, οπότε και συνέπεσε η πτώση της κυβέρνησης του Πα.Σο.Κ με το μοναδικό πρωτάθλημα του Παναθηναϊκού την τελευταία δωδεκαετία. Η επιστροφή του Ολυμπιακού στους τίτλους από το 2005 έως και σήμερα οδήγησε στην κατάρρευση του επιχειρήματος αυτού, ωστόσο οδήγησε σε άλλα. Και το παράδοξο είναι ότι την ίδια ώρα που φίλαθλοι βγαίνουν στους δρόμους ζητώντας να φύγει η «ανίκανη» διοίκηση της ομάδας και ο «τσιγκούνης πρόεδρος»⁴⁸, αναζητούνται άλλοι αποτυχίας στους διαιτητές.

Το κλίμα αυτό της δυσπιστίας απέναντι στους θεσμούς και τις αρχές που διοικούν το ελληνικό ποδόσφαιρο, οδήγησε πολλές φορές σε έξαρση της βίας εξ αφορμής και μόνο μιας διαιτητικής απόφασης. Τον Μάρτιο του έτους 2002 ολόκληρη η χώρα είδε σε ζωντανή μετάδοση από το γήπεδο της Λεωφόρου Αλεξάνδρας τον ξυλοδαρμό του διαιτητή Ευθυμιάδη, μετά τη λήξη του αγώνα Π.Α.Ο.-Ολυμπιακού, με σκορ 2-2, με το οποίο οι φιλοξενούμενοι εξασφάλιζαν τον τίτλο. Αιτία, το πέναλτι υπέρ των φιλοξενούμενων που υπέδειξε στις καθυστερήσεις ο διαιτητής, με το οποίο ισοφάρισαν και για το οποίο ουδείς διαφώνησε για την ύπαρξή του. Μεταξύ των εισβολέων, ο τότε πρόεδρος του Παναθηναϊκού, νυν του Ταχυδρομικού Ταμιευτηρίου, Άγγελος Φιλιππίσης, ο βοηθός προπονητή του Παναθηναϊκού και άλλοι παράγοντες.

Η εισαγγελέας Μαλούχου ανέλαβε τη δικογραφία που αφορούσε τα έκτροπα, και ειδικότερα τον ξυλοδαρμό του Ευθυμιάδη. Η ίδια είχε απαγγείλει κατηγορία για «επικίνδυνη σωματική βλάβη» και «βιαιοπραγία εντός αγωνιστικού χώρου» σε βάρος του νεαρού Νικ. Σπανού. Στη συνέχεια η κ. Μαλούχου μελέτησε το βίντεο του αγώνα και κατέληξε στην άσκηση ποινικών διώξεων σε βάρος όσων κατά την κρίση της «πρωταγωνίστησαν» στα έκτροπα. Για «επικίνδυνη σωματική βλάβη» και «βιαιοπραγία εντός αγωνιστικού χώρου» σε βαθμό πλημμελήματος διώχθηκαν ο φυσιοθεραπευτής του Παναθηναϊκού Χρ. Καρβουνίδης και ο βοηθός του προπονητή, Γκαμπριέλ Μολνάρ. Για «έργω και λόγω εξύβριση» διώχθηκαν ο πρόεδρος της ΠΑΕ Αγγ. Φιλιππίδης και ο προπονητής Σέρχιο Μαρκαριάν. Ο πρόεδρος του ΠΑΟ κατηγορήθηκε επίσης για «είσοδο στον αγωνιστικό χώρο

⁴⁸ βλ. στο κεφάλαιο σχετικά με το συλλαλητήριο των οπαδών του Π.Α.Ο. για την Πολυμετοχικότητα

άνευ άδειας από τον παρατηρητή του αγώνα». Όλες οι κατηγορίες απαγγέληκαν σε συνδυασμό με το νόμο 1646/86 περί εξωσχολικού αθλητισμού.⁴⁹

Γίνεται αντιληπτό πως όταν δίνονται τέτοιου είδους παραδείγματα από προέδρους ομάδων, οι οποίοι μένουν ατιμώρητοι, καθώς η υπόθεση, μετά από αλληπάλληλες αναβολές, δεν έφτασε στο ακροατήριο, τι μπορεί να περιμένει κάποιος από τους οπαδούς. Όταν οι προσκείμενες στην ομάδα εφημερίδες, στηλιτεύουν τον χτυπημένο διαιτητή, χωρίς να του καταλογίζουν συγκεκριμένο λάθος, και όχι την εισβολή και αναφέρονται σε αγανάκτηση και δίκαιη οργή τι μηνύματα μεταδίδονται στους αναγνώστες τους. Η τακτική αυτή των εφημερίδων, πέρα από τις πελατειακές σχέσεις, τις εξαρτήσεις και την οικονομικοπολιτική διαπλοκή που ερευνούμε στην παρούσα εργασία, οδηγεί, υπό προϋποθέσεις ακόμη και στη διάπραξη κοινών εγκλημάτων βίας.

5. Περί μεταγραφολογίας και «αντικειμενικής» κριτικής

1. Το ελληνικό παράδοξο

Οι μεταγραφές ποδοσφαιριστών επιτρέπονται για τις ελληνικές ομάδες από 01^η Ιουλίου έως 31^η Αυγούστου και από 1^η έως 31^η Ιανουαρίου κάθε έτους. Η θερινή και η χειμερινή μεταγραφική περίοδος αποτελούν το αποκορύφωμα της παραπληροφόρησης, της παραπλάνησης του κοινού και της εν γνώσει των συντακτών διασποράς απλών φημών ως έγκυρων «πληροφοριών».

Στην Ελλάδα αλλά και σε όλες τις χώρες όπου υπάρχουν ποδοσφαιρόφιλοι, ευδοκimei το είδος των λεγόμενων «προπονητών της κερκίδας». Όλοι έχουν γνώμη για τις μεταγραφικές κινήσεις που πρέπει να πραγματοποιήσει η ομάδα, τους ποδοσφαιριστές που πρέπει να

⁴⁹ Από την Ελευθεροτυπία, 02-04-2002

απομακρύνει, το σύστημα που πρέπει να εφαρμόσει ο προπονητής κλπ. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, οι εφημερίδες το ευκολότερο που έχουν να κάνουν -και τελικά κάνουν- είναι να επενδύουν σε αυτό, να το καλλιεργούν, να το αναπαράγουν και απλά να αυξάνουν τις κυκλοφορίες τους.

Δεν μοιάζει παράδοξο, συνεπώς, που στις δύο αυτές περιόδους, και ιδίως στη νεκρή αγωνιστικά περίοδο του καλοκαιριού, οι αθλητικές εφημερίδες αυξάνουν τις κυκλοφορίες τους. Τα καλοκαιρινά πρωτοσέλιδα αποτελούν μνημεία αποδοχής της νοοτροπίας «να βρούμε κάτι για σήμερα να γράψουμε και από αύριο βλέπουμε...»

Στο πλαίσιο αυτό, έχουν «μεταγραφεί» σε ελληνικές ομάδες παίκτες παγκοσμίου βεληνεκούς, με κόστος πολλά εκατομμύρια ευρώ, οι οποίοι ούτε θέληση να έρθουν στην Ελλάδα είχαν και ούτε οι ελληνικές ομάδες θα είχαν ως σκέψη καν να τους προσεγγίσουν.⁵⁰ Δεν θα επιχειρήσουμε να παραθέσουμε παραδείγματα τέτοιων, ακραία μη ρεαλιστικών περιπτώσεων, γιατί πραγματικά δεν έχουν τέλος.

Αυτό που είναι πραγματικά εξαιρετικό είναι ο τρόπος με τον οποίο οι οπαδικές εφημερίδες περνούν προς το κοινό τους ως επωφελή και ιδανική την εκάστοτε μεταγραφική πολιτική της ομάδας τους, ώστε πολλές φορές να αναιρούν τον ίδιο τους τον εαυτό. Ένα τυπικό καλοκαίρι ξεκινά με πηχυαίους τίτλους για πολυδάπανες μεταγραφές. Από τα ρεπορτάζ κάθε ομάδας παρελαύνουν δεκάδες, ίσως εκατοντάδες ονόματα ποδοσφαιριστών, δημιουργώντας προσδοκίες.

Ορισμένα από τα πιο ευφάνταστα, όπως αποδείχθηκε, πρωτοσέλιδα του φετινού καλοκαιριού διαβεβαίωναν: «ψήνεται ο Μαρτσενα», «παζάρια για τον Κάλστρομ», «ρέστα για τον Γκονζάλες»⁵¹. Το γεγονός ότι εκ των υστέρων αποδεικνύεται πως στην πραγματικότητα ποτέ δεν έγιναν επαφές και ποτέ οι

⁵⁰ «Βόμβα Όουεν» έγραφε στο πρωτοσέλιδό της η Sportday για τον Ολυμπιακό στις 28/06/2009, χωρίς μάλλον να ληφθεί από κανέναν σοβαρά υπ' όψη. Στις εσωτερικές σελίδες, βέβαια, σημειώνονταν τα οικονομικά δεδομένα μίας τέτοιας κίνησης και το συμπέρασμα ήταν ότι μάλλον απίθανη θα ήταν μια τέτοια κίνηση. Ο μεγάλος ποδοσφαιριστής, παίκτης της εθνικής Αγγλίας, κατέληξε στη Μάντσεστερ Γιουνάιτεντ, εκ των τριών μεγαλύτερων συλλόγων στον κόσμο. Το πρωτοσέλιδο βγήκε, πάντως.

⁵¹ Ενδεικτικά, αντί πολλών, από τις εφημερίδες «Πρωταθλητής», «Εξέδρα» και «Πράσινη», το πρώτο δεκαήμερο του Ιουλίου

ομάδες δεν ήταν διατεθειμένες να κάνουν συζητήσεις για τέτοιας αξίας ποδοσφαιριστές, δεν φαίνεται να έχει σημασία.

Ακόμη κι αν μία Π.Α.Ε., για να προλάβει τη δημιουργία τετελεσμένων και καλλιέργεια υπερβολικών απαιτήσεων στους οπαδούς της από τις εφημερίδες, επίσημα διαψεύσει τέτοιες πληροφορίες, όπως έκανε η Π.Α.Ε. Ολυμπιακός στις 14/07 και στις 30/07/2009, σχετικά με συγκεκριμένα δημοσιεύματα για υποτιθέμενες επαφές για δύο ποδοσφαιριστές μεγάλης αξίας, οι δημοσιογράφοι θα επιμείνουν, εξάλλου οι «πηγές» πληροφόρησής τους «δεν επιδέχονται αμφισβήτηση», όπως πολλοί αρέσκονται να τονίζουν. Σε αυτό το σημείο, γεννάται το ερώτημα σχετικά με το επίπεδο και το είδος της δημοσιογραφίας που κυνηγά τους τίτλους χωρίς διασταύρωση πηγών, χωρίς πραγματικό ρεπορτάζ αλλά, βέβαια, το ερώτημα αυτό διαπερνά το σύνολο της παρούσας εργασίας.

II. Οι μάντζερ...

Ένας κλάδος που αναπτύχθηκε τα τελευταία χρόνια στον περιβάλλοντα χώρο του παγκοσμίου ποδοσφαίρου και πλέον ελέγχει ολόκληρες χώρες και αγορές είναι αυτός των περίφημων μάντζερ. Τα τελευταία χρόνια, ιδίως μετά την απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου το 1995 που δικαίωσε σχετική προσφυγή («Υπόθεση Μποσμάν»), καταργήθηκαν ουσιαστικά τα σύνορα μεταξύ των χωρών-μελών της Ε.Ε., με συνέπεια κάθε σύλλογος των χωρών αυτών να έχει τη δυνατότητα να αποκτά όσους ποδοσφαιριστές με ευρωπαϊκή υπηκοότητα επιθυμεί.

Το άνοιγμα αυτό της αγοράς, έδωσε την ευκαιρία να αναπτυχθούν πολλές μορφές παράπλευρης εγκληματικότητας, όπως ολόκληρες βιομηχανίες παραγωγής διαβατηρίων ευρωπαϊκών χωρών για μη ευρωπαίους ποδοσφαιριστές (πρόσφατη η εξάρθρωση στην Αργεντινή κυκλώματος που, σε συνεργασία με Ιταλούς αξιωματούχους, εξέδιδε παράνομα ιταλικά διαβατήρια σε Αργεντινούς ποδοσφαιριστές, ώστε να ανοίξει ο δρόμος τους προς την Ευρώπη) και δραστηριοτήτων όπως το ξέπλυμα χρήματος και η φοροδιαφυγή.

Ο κρίσιμος ρόλος των μάνατζερ σε τέτοιες υποθέσεις ανάγκασε την Παγκόσμια Ομοσπονδία Ποδοσφαίρου (FIFA) και την Ευρωπαϊκή όμοια (UEFA) να προσφύγουν στη λήψη μέτρων περιοριστικών των κινήσεων αυτών. Χαρακτηριστική η δήλωση του εκτελεστικού διευθυντή της UEFA Λαρς-Κρίστερ Ολσον στις 10 Φεβρουαρίου 2006⁵² : «Ο έλεγχος των μάνατζερ είναι στις προτεραιότητές μας καθώς διαχειρίζονται τεράστια ποσά και μερικές φορές όχι με τον πρέπει τρόπο. Από τις κυβερνήσεις κάποιων ευρωπαϊκών χωρών έχουμε συγκεντρώσει πληροφορίες ότι ορισμένοι εξ αυτών ασχολούνται με ξέπλυμα χρήματος και με άλλες σκευωρίες».

Ακόμη και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, μετά από παρέμβαση του αρμόδιου για θέματα ανταγωνισμού Επιτρόπου, απευθύνθηκε στη FIFA με επιστολή στην οποία αντιτίθεται με το σύστημα αδειοδότησης που ακολουθεί η Παγκόσμια Ομοσπονδία, ζητώντας 200.000 ελβετικά φράγκα, ως εγγύηση, για να χορηγήσει την άδειά της σε κάποιον ώστε να λειτουργεί ως επίσημος μάνατζερ⁵³.

Δεν θα μπορούσε, βέβαια, μια τόσο ανεπτυγμένη και οικονομικά εύρωστη ομάδα ανθρώπων που κινούν τα νήματα πίσω από τις μετακινήσεις διάσημων ή λιγότερο διάσημων ποδοσφαιριστών να αφήσει έξω από τη σφαίρα επιρροής της τον χώρο του Τύπου. Στην προσπάθεια να προωθήσουν τους παίκτες που εκπροσωπούν, να πιέσουν ομάδες, να αποκομίσουν τα μέγιστα οφέλη, ως ποσοστά από τις μεταγραφές, χρησιμοποιούν διάφορες μεθόδους.

⁵² Από την εφημερίδα «Το Βήμα» 19/02/2006

⁵³ Στην επιστολή της Επιτροπής αναφέρεται ακόμη, εκτός από το θέμα της χρηματικής εγγύησης, η υποχρέωση των υποψηφίων να παίρνουν πρώτα την έγκριση της αντίστοιχης εθνικής ποδοσφαιρικής ομοσπονδίας. Από την πλευρά τους οι ιθύνοντες της FIFA υποστηρίζουν ότι το σύστημα χορήγησης αδειών εφαρμόστηκε για να αποφευχθεί η δράση κάποιων πρακτόρων, που λειτουργώντας ως μεσάζοντες κατηγορήθηκαν για τεχνητή υπερκοστολόγηση ποδοσφαιριστών μέσω των εξόδων μετεγγραφής. Δεν ήταν λίγες οι περιπτώσεις όπου μάνατζερ λειτούργησαν σε ταυτόχρονη συνεργασία με τις δύο εμπλεκόμενες ομάδες, ανεβάζοντας με αυτόν τον τρόπο τόσο την τιμή του ποδοσφαιριστή όσο και τη δική τους αμοιβή. Η αντίδραση του κορυφαίου εκτελεστικού οργάνου της Ένωσης στηρίχθηκε σε διαμαρτυρίες από τη Δανία. Οι κατηγορίες επισημαίνουν τον κίνδυνο οι κανονισμοί της ανώτατης διοικητικής αρχής του ποδοσφαίρου (FIFA) να παραβιάσουν τους κανόνες της ΕΕ που απαγορεύουν την εκμετάλλευση κυρίαρχης θέσης σε θέματα που αφορούν τον ελεύθερο ανταγωνισμό καθώς και άλλες περιοριστικές πολιτικές εναντίον της δημιουργίας μονοπωλιακών ή ολιγοπωλιακών καταστάσεων. (από το «Βήμα», 15/02/1998)

Μια αθώα τέτοια είναι, για παράδειγμα, η διοχέτευση ελεγχόμενων πληροφοριών σε δημοσιογράφους για την αξία του παίκτη που εκπροσωπούν, το ενδιαφέρον πολλών ευρωπαϊκών ομάδων να τον αποκτήσουν (που καθιστά αναγκαία τη βιασύνη της ενδιαφερόμενης ομάδας και την καταβολή υψηλού αντιτίμου, ώστε να μην τον χάσει) και γενικά θα λέγαμε τη διαλάληση «τηςπραμάτειας», με όρους λαϊκής αγοράς.

Μια λιγότερο αθώα είναι η χρησιμοποίηση δημοσιογράφων σε ρόλο διαλαλητή τηςπραμάτειας αυτής, με το να εκθειάζει κατ' επάγγελμα την αξία ενός συγκεκριμένου παίχτη, να υπερτονίζει την αναγκαιότητα απόκτησής του, υπό τη μορφή πίεσης προς τη διοίκηση της εκάστοτε ομάδας, δημιουργώντας αντίστοιχο κλίμα και στους οπαδούς, μειώνοντας, παράλληλα την αξία άλλων εναλλακτικών επιλογών για την ίδια θέση.

Η δυσαρέσκεια των οπαδών αποτελεί έναν ιδιαίτερα ισχυρό μοχλό πίεσης, καθώς πρόκειται για πελάτες τους οποίους κανένας ιδιοκτήτης δεν θέλει να έχει απέναντί του. Ο οπαδικός Τύπος καλείται να διαδραματίσει τον ρόλο του αναχώματος σε αντίστοιχες προσπάθειες και «παιχνίδια μανατζαραίων» (η φράση από την εφημερίδα Πρωταθλητής που τη χρησιμοποιεί κατά κόρον), με προσπάθεια υπεράσπισης της πολιτικής της ομάδας, ακόμη και με επιθέσεις σε εφημερίδες που ασκούν κριτική στην Π.Α.Ε. καθώς κρατούν για τον εαυτό τους την αποκλειστικότητα της άδολης αγάπης για την ομάδα και της ενωτικής διάθεσης.⁵⁴ Η γραμμή που περνάει, σε τέτοιες περιπτώσεις από τα οπαδικά φύλλα είναι ότι ο πρόεδρος/η διοίκηση θα κάνουν ό, τι είναι απαραίτητο για την ενίσχυση της ομάδας και ο κόσμος δεν πρέπει να ανησυχεί.

III. ...και οι δημοσιογράφοι-«μάνατζερ»

Ο δημοσιογράφος-μάνατζερ δεν περιορίζεται σε αυτό τον ρόλο. Εάν η μεταγραφή του εκλεκτού του πραγματοποιηθεί, εκτός της συνέχισης της εξύμνησής του με πομπώδεις χαρακτηρισμούς, έχει και άλλα οφέλη. Ένα από

⁵⁴ Χαρακτηριστικοί, από την αδράνεια της διοίκησης του Ολυμπιακού να αποκτήσει ποδοσφαιριστή που κρινόταν απαραίτητος για την ομάδα, οι κεντρικοί, την ίδια ημέρα, πρωτοσέλιδοι τίτλοι της Sportday («Ο ΚΟΚΚΑΛΗΣ ΤΟΝ ΑΦΗΣΕ ΓΥΜΝΟ») και του Πρωταθλητή («ΘΑ ΝΙΚΗΣΟΥΜΕ ΚΑΙ ΤΑ ΛΑΘΗ ΜΑΣ»).

αυτά, σύνηθες στην Ελλάδα, η πλήρης αναμετάδοση στον «φίλο» δημοσιογράφο όσων λέει ο προπονητής στους παίκτες, του κλίματος στα αποδυτήρια, των σχέσεων μεταξύ των παικτών και όλων γενικά των λεπτομερειών της καθημερινότητας της ομάδας.

Σε αντάλλαγμα, ο δημοσιογράφος τοποθετεί τον παίκτη ανάμεσα στους κορυφαίους σε απόδοση, μετά από κάθε παιχνίδι. Προσωπικά, πολλές φορές έχει συμβεί να διαβάζω τέτοιου είδους κριτικές και να απορώ μήπως έβλεπα διαφορετικό παιχνίδι. Για τον υποψιασμένο αναγνώστη, που παρακολουθεί την αρθρογραφία η αντιμετώπιση ορισμένων ποδοσφαιριστών από συγκεκριμένους δημοσιογράφους, κάθε άλλο παρά παράδοξη είναι.

Το φαινόμενο αυτό, σε πολλές περιπτώσεις, έχει προκαλέσει την οργή ξένων ιδίως προπονητών (οι Έλληνες έχουν δικό τους δίκτυο δημοσιογράφων, συνήθως, ή έχουν απλά αποδεχθεί την κατάσταση και επιδίδονται, σε ένα παιχνίδι εξισορρόπησης) που ήρθαν στη χώρα μας. Λήφθηκαν ακόμη και μέτρα αστυνομικής φύσεως, όπως απαγόρευση κινητών τηλεφώνων στα αποδυτήρια, απειλών ότι όποιος «συλληφθεί» να διαρρέει θα τιμωρηθεί και άλλα παρεμφερή. Η ιστορία διδάσκει ότι όσοι προπονητές άνοιξαν πόλεμο ενάντια στις διαρροές, κατέληξαν να απομακρυνθούν ως «αποτυχημένοι», «μη συμπαθείς στους παίκτες» και «γραφικοί».⁵⁵

Το ιδιόμορφο αυτό ελληνικό δημοσιογραφικό σύστημα είναι κραταιό και αποβάλλει με σχετική ευκολία τους παρείσακτους. Δεν είναι τυχαίο ότι ο μόνος προπονητής που κατάφερε να κρατήσει κλειστές τις πόρτες των αποδυτηρίων στους δημοσιογράφους είναι ο Σέρβος Ντούσαν Μπάγιεβιτς, πρώην ποδοσφαιριστής της Α.Ε.Κ. και προπονητής επί σειρά ετών σε Α.Ε.Κ., Ολυμπιακό, Π.Α.Ο.Κ. και Άρη, ο οποίος έχει πολλάκις επικριθεί ότι απολαμβάνει μιας ιδιότυπης ασυλίας από τους δημοσιογράφους. Αξιομνημόνευτο είναι ότι επί σειρά ετών διαθέτει δικό του γραφείο Τύπου, με

⁵⁵ Ο Ολλανδός προπονητής του Παναθηναϊκού, Χενκ Τεν Κάτε, ζήτησε, σύμφωνα με τον Τύπο και τα αθλητικά ραδιόφωνα, την απομάκρυνση του επί σειρά ετών αρχηγού της ομάδας, Γιάννη Γκούμα, θεωρώντας τον υπεύθυνο για διαρροές από τα αποδυτήρια. Ο Γκούμας έφυγε, οι διαρροές συνεχίζονται και ο Ολλανδός «βλέπει παντού συνομιλίες» σύμφωνα με ραδιοφωνικό παραγωγό του novasport-fm 94.6 και ρεπόρτερ της ομάδας.

γυναίκα επικεφαλής, η οποία έχει εργαστεί και στο γραφείο Τύπου της Π.Α.Ε. Ολυμπιακός.

IV.

Όταν οι διοικήσεις

«ασκούν» δημοσιογραφία

Η σχέση των μεγάλων συλλόγων με τις αθλητικές εφημερίδες ποικίλει ανάλογα με την τοποθέτηση της καθεμιάς και την αντιμετώπιση που, κατά καιρούς, επιφυλάσσει στον πρόεδρο, τον προπονητή και τους ποδοσφαιριστές. Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι οι μεγαλύτερες κόντρες ομάδων με εφημερίδες αφορούσαν σε μη οπαδικές εφημερίδες και όχι εφημερίδες αντίπαλης απόχρωσης.

Η θέση του Αντώνη Πανούτσου⁵⁶ είναι χαρακτηριστική «όλα όσα ξέρετε για την οικονομική κατάσταση του Ολυμπιακού, λόγω Τύπου τα έχετε μάθει και όχι φυσικά λόγω του οπαδικού Τύπου. Είναι και ο λόγος που οι διοικήσεις των ομάδων σιχαίνονται τον μη οπαδικό αθλητικό Τύπο. Ο δικός τους Τύπος στηρίζει την ομάδα και όποτε δημιουργεί προβλήματα φτάνει να πούνε ότι βλάπτει την ομάδα ή ότι τα δημοσιεύματα βγαίνουν σε μια κρίσιμη περίοδο, για να μαζευτεί. Ο Τύπος των αντιπάλων δεν μετράει, αφού τον διαβάζουν μόνο οπαδοί της ομάδας που στηρίζει. Ο μεσαίος, όμως, που διαβάζεται από κάθε λογής ανθρώπους και οι οποίοι δεν πιστεύουν ότι η ομάδα τους έχει πάντα δίκιο, είναι η ζημιά. Πόσες ανακοινώσεις έχει βγάλει ο Παναθηναϊκός εναντίον του Πρωταθλητή και πόσες ο Ολυμπιακός εναντίον του Derby;»

Οι διοικήσεις των μεγάλων ομάδων (όταν βέβαια είναι ισχυρές και οι ίδιες) επιθυμούν για τις οπαδικές εφημερίδες, τις οποίες ελέγχουν σε μεγάλο, αν όχι απόλυτο βαθμό, έναν ρόλο διαμορφωτικό της κοινής γνώμης, τις θεωρούν εργαλεία για την επιβολή των απόψεών τους. Χρυσός κανόνας είναι, σε κάθε περίπτωση, η τοποθέτηση του εκάστοτε προέδρου στο απυρόβλητο. Μια περιήγηση στη θεματολογία τους μας πείθει ότι στις αποτυχίες φταίνε (με

⁵⁶ Στη Sportday, της 19^{ης} Ιουλίου 2009

σειρά απόλυτης προτεραιότητας) ο προπονητής και οι παίκτες. Η διοίκηση που τους επέλεξε, ποτέ.

Στην Ελλάδα, ο προπονητής αντιμετωπίζεται περίπου ως «αναγκαίο κακό» από τις ομάδες. Ιδιαίτερα όταν είναι ξένος, συνεπώς εκτός της περίφημης ελληνικής ποδοσφαιρικής νοοτροπίας και πραγματικότητας, έχει απαιτήσεις να γίνουν καλές μεταγραφές και προγραμματισμός και δεν ωραιοποιεί τα κακώς κείμενα της ομάδας.

Στο πλαίσιο αυτό, ιδιαίτερα όταν η ομάδα δεν παίζει καλά, οι δημοσιογράφοι των οπαδικών εφημερίδων κατηγορούν τον προπονητή, προκαλούν ή επιτείνουν τη συνακόλουθη δυσaréσκεια των οπαδών και η διοίκηση, που συνήθως στη χώρα μας αντιμετωπίζει ως εξιλαστήριο θύμα τους προπονητές, ακολουθεί το κοινό αίσθημα (στη διαμόρφωση του οποίου και η ίδια συμβάλλει, όταν το κρίνει σκόπιμο) και απομακρύνει τον φταίχτη. Βέβαια, το γεγονός ότι οι ίδιοι δημοσιογράφοι που μέχρι πρότινος εξυμνούσαν την καλή δουλειά που γινόταν στην ομάδα και τις επαναστατικές μεθόδους προπόνησης, γράφουν τώρα για αγύμναστους παίκτες μετά την απομάκρυνση του προπονητή και του καταλογίζουν όλα τα κακώς κείμενα, ελάχιστη σημασία έχει. Ποιος θυμάται, εξάλλου.⁵⁷

Σε αντιδιαστολή, ορισμένες από τις μη οπαδικές εφημερίδες ασκούν κριτική και στις διοικήσεις των ομάδων, αν και κατηγορούνται και αυτές ότι δεν έχουν την ίδια αντιμετώπιση απέναντι στα λάθη όλων των διοικήσεων. Πρόσφατο παράδειγμα από την πιο ντροπιαστική κατά πολλούς ήττα του Ολυμπιακού στην Ευρώπη, τον Αύγουστο του 2008 στην Κύπρο, με τον Πρωταθλητή να κάνει λόγο για λάθη του προπονητή και των ποδοσφαιριστών και τη Sportday, με την προσφιλή της φωτογραφία του Κόκκαλη στο πρωτοσέλιδο και τίτλο «Κοίτα πώς τον κατάντησες».

Εδώ πρέπει να κάνουμε μια σημαντική διάκριση: οι δημοσιογράφοι που καλύπτουν το καθημερινό ρεπορτάζ μιας μεγάλης ομάδας δεν ασκούν εύκολα

⁵⁷ Η λίστα αντίστοιχων περιπτώσεων είναι ατελείωτη, καθώς η ίδια αντιμετώπιση επιφυλάσσεται σε όλους, σχεδόν, τους προπονητές. Πιο πρόσφατη, η απόλυση του Γεωργιανού, Τιμούρ Κετσπάγια από τον Ολυμπιακό.

κριτική, ακόμη κι αν εργάζονται σε μη οπαδική εφημερίδα. Η πρόσβαση στις πηγές πληροφόρησης της ομάδας προϋποθέτει καλές σχέσεις με τα ανώτερα κλιμάκια της διοίκησης, το περιβάλλον του προέδρου και τους παίκτες. Η κριτική γίνεται συνήθως από του πιο έμπειρους δημοσιογράφους, οι οποίοι δε

Πρωτοσέλιδα, με διαφορετικές στοχεύσεις, Πρωταθλητή και Sportday την 14/08/2008.

διατρέχουν τον κίνδυνο να βρεθούν στην ανεργία, καθώς έχουν πολυετή πορεία στον χώρο και έχουν κερδίσει, τρόπον τινά, την ανεξαρτησία τους και αρθρογραφούν στις ουδέτερες εφημερίδες.

Η αντιμετώπιση αυτού του είδους και η μετατροπή των δημοσιογράφων σε χειροκροτητές⁵⁸ προέδρων και λοιπών παραγόντων, κάθε άλλο παρά τιμητική είναι. Και, κατά τη γνώμη μου, κακώς ενίστανται πολλοί δημοσιογράφοι όταν αντιμετωπίζονται περίπου ειρωνικά από παίκτες, προπονητές και διοικήσεις.

Και πάλι το σχόλιο του Πανούτσου είναι ενδεικτικό⁵⁹, όταν αναφέρεται στην οργή με την οποία αντιμετώπισε ο προπονητής του Ολυμπιακού ερώτηση δημοσιογράφου για μεταγραφές, ζητώντας μάλιστα από τον

⁵⁸ Δεν πρόκειται για σχήμα λόγου. Αρκετές φορές, σε συνεντεύξεις Τύπου, οι πρόεδροι (π.χ. Κόκκαλης, Πατέρας, Ζαγοράκης) έχουν χειροκροτηθεί (!) από τους παρευρισκόμενους δημοσιογράφους σε κλίμα γενικής ευφορίας. Όσο για τις ερωτήσεις που δέχονται, σε πολλές περιπτώσεις, είναι τουλάχιστον, ανώδυνες.

⁵⁹ Στη Sportday, 31 Αυγούστου 2009

τελευταίο του να δώσει συγχαρητήρια στην ομάδα, για τη νίκη που είχε προηγηθεί: «Το να μην απαντήσει ένας παίκτης ή παράγοντας σε μία ερώτηση είναι δικαίωμά του. Έχει βγει να μιλήσει για το ματς, τον ρωτάς για μεταγραφές και έχει δικαίωμα να σου πει: «Η συνέντευξη Τύπου αφορά αποκλειστικά το ματς». Δεν έχει όμως το δικαίωμα να σου ζητάει να γίνεις χειροκροτητής. Και από πού το πήρε; Δεν είναι δύσκολο να το βρεις. Από το ότι γυρνάει προς τα δημοσιογραφικά και βλέπει δημοσιογράφους όχι μόνο να χειροκροτούν, αλλά να ανεβαίνουν πάνω στα έδρανα και να χοροπηδάνε σαν τις μαϊμούδες. Από το ότι πηγαίνει στις συνεντεύξεις Τύπου και ακούει ερωτήσεις που ο ίδιος ζήτησε να του κάνουν. Από το ότι διαβάζει εφημερίδα και βλέπει κάθε νέο παίκτη που έρχεται να βγαίνει διακριθείς «για να μην τον απογοητεύσουμε από την αρχή». Για να το κλείσω, από το ότι παρακολουθεί ένα διαγωνισμό για το ποιος θα αποδείξει ότι θέλει να κάνει το περισσότερο «καλό στην ομάδα». Μπορεί να μην το κάνουν όλοι, αλλά το κάνουν οι πολλοί και κάτω από την πίεση και οι υπόλοιποι ρίχνουν νερό στο κρασί τους.»

Γ' ΜΕΡΟΣ

Συνολική αποτίμηση-Συμπεράσματα

Η προσέγγιση και η προσπάθεια μελέτης ενός φαινομένου που δεν έχει συγκεντρώσει, μέχρι στιγμής, το ενδιαφέρον της Εγκληματολογίας δημιουργεί, αναμφίβολα, πολλές δυσχέρειες. Αυτές εκκινούν από την έλλειψη εξειδικευμένης βιβλιογραφίας και καταλήγουν στην ανάγκη για εξεύρεση, εκ των ενόντων, των αναγκαίων θεωρητικών εργαλείων για την υποστήριξη των κεντρικών επιχειρημάτων.

Τούτων δοθέντων, η μελέτη επικεντρώθηκε στην παρουσίαση συγκεκριμένων θεματικών ενοτήτων, ούτως ώστε, γύρω από το υπάρχον θεωρητικό μοντέλο για την οριζόντια και κάθετη διαφθορά, να τεθεί ένα αρχικό, αν και ελλιπές, πλαίσιο μελέτης της λειτουργίας των αθλητικών εφημερίδων και του συστήματος που αναπτύσσεται γύρω από το ελληνικό ποδόσφαιρο.

Εν κατακλείδι, θεωρούμε πως, από τις αναπτύξεις που προηγήθηκαν, μπορούν να συναχθούν ορισμένα συμπεράσματα:

- Το ζήτημα της αμεροληψίας του τύπου εμφανίζεται, στις αθλητικές εφημερίδες με όρους τουλάχιστον ανάλογους, όπως και στις πολιτικές,
- Η οικονομική εξάρτηση από έναν επιχειρηματία δεν είναι ο μόνος παράγοντας για τον οποίο ένα έντυπο ή ένας δημοσιογράφος διάκινεται εμφανώς θετικά απέναντί του. Οι εξαρτήσεις και οι πιέσεις που αναπτύσσονται σε βάρος των δημοσιογράφων, πολλές φορές επιβεβαιώνουν την άποψη ότι οι πραγματικά ισχυροί δεν χρειάζονται τα χρήματα ως μέσο συναλλαγής.⁶⁰

⁶⁰ Ο δημοσιογράφος Φίλιππος Συρίγος, μετά την επίθεση που δέχθηκε με μαχαίρι από αγνώστους τον Οκτώβριο του 2004, εποχή κατά την οποία έγραφε ενάντια στην παραχώρηση του σταδίου Καραϊσκάκης στον Ολυμπιακό, ευθέως έγραψε στην Ελευθεροτυπία ότι η επίθεση σχετιζόταν με τα συμφέροντα που θίγονταν από τα γραπτά του «Πήγε στράφι το μάθημα που πήρα τον Οκτώβριο του 2004. Γιατί να το κρύψω, άλλωστε; μετά τις τέσσερις πισώπλατες μαχαίριες που εισέπραξα, εκείνο το απόγευμα, στην Καλλιθέα, ναι, είχα ...πειστεί ότι το γήπεδο "Γ. Καραϊσκάκης" ανήκει στον ολυμπιακό και στον λαό του!»

- Η προσπάθεια επιχειρηματιών να χρησιμοποιήσουν ποδοσφαιρικές ομάδες ή αθλητικά έντυπα, ως εργαλεία δημιουργίας πελατειακών σχέσεων, αρχικά, και ως μοχλούς πίεσης απέναντι στις πολιτικές ηγεσίες, στη συνέχεια, προς εξυπηρέτηση και άλλων δραστηριοτήτων τους, είναι προφανής.
- Οι πιέσεις που ασκούνται –στο όνομα του λαού της εκάστοτε ιστορικής ομάδας- στις κυβερνήσεις και στα πολιτικά κόμματα, ώστε άλλοτε να διαγραφούν χρέη προς το Δημόσιο δεκάδων εκατομμυρίων ευρώ⁶¹, άλλοτε να παραχωρηθούν γήπεδα ή να επιβληθούν αλλαγές στο σύστημα δίκαιης, καθιστούν τους πολιτικούς άμεσους συμπαίκτες σε αυτό το παιχνίδι. Η πολιτικοοικονομική διαπλοκή, σύμφωνα και με τον τίτλο της μελέτης, λαμβάνει, πολλές φορές, σκανδαλώδεις διαστάσεις.
- Η δημιουργία της κατάλληλης προπαγάνδας και κλίματος, μέσω των φίλα προσκείμενων εντύπων, στους οπαδούς μιας ομάδας είναι ικανή να τους οδηγήσει σε μαζικές κινητοποιήσεις, για την επίτευξη θεμιτών ή αθέμιτων στόχων του ιδιοκτήτη. Οι κινήσεις αυτές λαμβάνουν τον χαρακτήρα επίδειξης δύναμης⁶² των διοικήσεων και, υπό τον φόβο του περίφημου πολιτικού κόστους, σε πολλές περιπτώσεις, κυβερνητικές ρυθμίσεις αποσύρονται ή τροποποιούνται. Να σημειωθεί, επίσης, ότι στις περιπτώσεις αυτές, παρατηρείται στις ψηφοφορίες του Κοινοβουλίου τέτοια ομοφωνία και συμπόρευση μεταξύ των κομμάτων, όση μόνο στην αύξηση της βουλευτικής αποζημίωσης.

Στο πεδίο μίας πιθανής μελλοντικής έρευνας, η επιστημονική ανάλυση θα μπορούσε να επικεντρωθεί στην επιμέρους ανάλυση περιπτώσεων. Οι περισσότερες, εξάλλου, από τις πέντε περιπτώσεις, τις οποίες ενδεικτικά επιλέξαμε, θα μπορούσαν να αποτελέσουν θέματα ξεχωριστών μελετών. Επίσης, μια ενδελεχής έρευνα με έμφαση στα οικονομικά δεδομένα και τους χρηματοδότες ορισμένων εφημερίδων, τις διαφημιστικές τους καταχωρήσεις

⁶¹ Η παροχή χορηγιών από κρατικές εταιρίες, σε ομάδες, είναι ένας ακόμη τρόπος υποστήριξης από την Κράτος, σε συγκεκριμένες ομάδες.

⁶² Το συλλαλητήριο κατά της οικογένειας Βαρδινιγιάννη δεν ήταν, βέβαια μια αυθόρμητη εκδήλωση, όπως οι εν χωρώ αποδοκμασίες υπουργών και πρωθυπουργού από τους οπαδούς του Ολυμπιακού.

και τη σχέση αυτών με την πολιτική που ακολουθούν, θα οδηγούσε, ενδεχομένως σε ενδιαφέροντα συμπεράσματα.

Αντί επιλόγου, παραθέτουμε, χωρίς σχόλιο, τις χαρακτηριστικές σκέψεις του δημοσιογράφου Στ. Μαρκάκη, με αφορμή τα παράπονα που εκδηλώνουν ορισμένοι ποδοσφαιριστές και προπονητές για τη λειτουργία των αθλητικών εφημερίδων:

«Και σε ευρύτερο επίπεδο, ίσως τα παράπονα των παικτών και των προπονητών και των υποβολέων τους, δεν θα έπρεπε να γενικολογούν αναφέροντας αν είναι “πολλές” οι αθλητικές εφημερίδες- αλλά αναφέροντας αν είναι ή όχι ΚΑΛΕΣ αυτές οι –όσες- εφημερίδες κυκλοφορούν. Αν, δηλαδή, ο σκοπός της ύπαρξής τους είναι δημοσιογραφικός ή όχι.

Και όταν απαντούν στην ερώτηση αν κάνουν καλό ή κακό οι δημοσιογράφοι, θα έπρεπε να σκέφτονται και αν οι ίδιοι θα ήθελαν ή θα τους άρεσε, να γίνεται ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΗ δημοσιογραφική έρευνα περί τα αθλητικά στην Ελλάδα. Αν θα ήθελαν ή θα τους άρεσε, δηλαδή: να γράφονται, στ’ αλήθεια, ΟΛΑ όσα λέγονται και γίνονται στα αποδυτήρια, να γράφονται, στ’ αλήθεια, ΟΛΑ όσα διαδραματίζονται σχεδόν καθημερινά στα νυχτερινά μαγαζιά, να γράφονται, στ’ αλήθεια, ΟΛΑ όσα αφορούν τις σχέσεις των διαφόρων ΠΑΕ και των παρατρεχάμενών τους με μάντζερ, με διαιτητές, με ΗΜVs (His Master’s Voice) “δημοσιογράφους”, με κάθε είδους παραγοντίσκους των γραφείων και των διαδρόμων, γενικά, με κάθε είδους ...μικρούς ήρωες της δύσοσμης ποδοσφαιρικής μας καθημερινότητας, να γράφονται, στ’ αλήθεια, ΟΛΑ όσα συνθέτουν τον αποτυχημένο μικρόκοσμο του ελληνικού ποδοσφαίρου και τις αιτίες που τον κρατούν και μικρόκοσμο και αποτυχημένο...»⁶³

⁶³ Από άρθρο του Στ. Μαρκάκη, στο www.sport24.gr, 23-10-2007

Βιβλιογραφία

- Box St., Power Crime and Mystification, Routledge 2003
- Cambell, J.K, "Village friendship and patronage" in Heidenheimer, 1970
- Marchand P., Κοινωνική Ψυχολογία των Μ.Μ.Ε., επιμ. Παπαστάμου Στ., Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2006
- McLaughlin E., Muncie J. and Hughes G., Criminological Perspectives- Essential Readings, 2nd edition, Sage 2003
- Muncie J. and McLaughlin E., The Sage dictionary of criminology, Sage, London 2001
- Muncie J., McLaughlin E. and Langan M. Criminological perspectives : a reader, Sage, London 1996
- Simon D.R. and Hagan F.E., "White collar deviance" Boston: Allyn and Bacon 1990
- Vinnai G., Το ποδόσφαιρο σαν ιδεολογία, (μετάφρ.) Γ. Νταλιάνης, Διεθνής Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1978
- Ζαραφωνίτου Χ., Εμπειρική Εγκληματολογία, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2004
- Κουτσιούκης Κ., «Η παθολογία της πολιτικής : Όψεις της διαφθοράς στο νεοελληνικό κράτος», Παπαζήσης, Αθήνα 1998
- Κουτσιούκης Κ., Σκλιας Π. (επιμ.), Διαφθορά και σκάνδαλα στη Δημόσια Διοίκηση και στην Πολιτική, Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2005
- Λάζος Γ., Διαφθορά και Αντιδιαφθορά, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 2005
- Λάζος Γ., Σημειώσεις Οικονομική Εγκληματικότητα Ι και ΙΙ και Οργανωμένη Εγκληματικότητα, Πάντειο Πανεπιστήμιο, Τομέας Εγκληματολογίας
- Λαμπροπούλου Ε., Η κατασκευή της κοινωνικής πραγματικότητας και τα μέσα μαζικής επικοινωνίας : η περίπτωση της βίας και της εγκληματικότητας, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1997
- Μηλάκας Δ., Μπογιόπουλος Ν., Ποδόσφαιρο: Μια θρησκεία χωρίς απίστους, Λιβάνης, Αθήνα 2005
- Μουζέλης Ν., (μετάφρ.) Τζένη Μαστοράκη Νεοελληνική κοινωνία : όψεις υπανάπτυξης, 3^η έκδ., Εξάντας, Αθήνα 1978
- Πουλιαντζάς Ν., Το Κράτος, η Εξουσία, ο Σοσιαλισμός, (μετάφρ. Κρητικός Ι.) Θεμέλιο, Αθήνα 1978

- Σεραφετινίδου Μ., Κοινωνιολογία των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης-Ο ρόλος των Μέσων στην αναπαραγωγή του σύγχρονου Καπιταλισμού, Βιβλιοθήκη κοινωνικής επιστήμης και κοινωνικής πολιτικής Gutenberg, Αθήνα 2003
- Το σώμα των αθλητικών εφημερίδων κατά τις υπό έρευνα χρονικές περιόδους.
- Ψυχογιός Δ., Τα έντυπα Μέσα Επικοινωνίας: Από τον πηλό στο Δίκτυο, Β' Έκδοση, Καστανιώτης, Αθήνα 2004

Διαδικτυακοί τόποι

- www.balla.gr
- www.capital.gr
- www.championsday.gr
- www.derby.gr
- www.e-net.gr
- www.exedrasports.gr
- www.gazzetta.gr
- www.goalday.gr
- www.in.gr
- www.mediaindustry.gr
- www.sport24.gr
- www.sport-fm.gr